

Civilsamhälleskartan Värmland

Civilsamhället i siffror 2023

Pelle Åberg
Mattias Larsson
Eddie Vega

Civilsamhälleskartan Värmland

Civilsamhället i siffror 2023

Pelle Åberg
Mattias Larsson
Eddie Vega

Marie Cederschiöld högskola
Stockholm, januari 2025

Förord

Civilsambälleskartan är ett pågående projekt vid Centrum för civilsambällesforskning (CCF), Marie Cederschiöld högskola, som genomförs i samverkan med Nätverket – Idéburen sektor Skåne (Nätverket). En metod har utvecklats för att samla in och sammanställa kvantitativa data om det svenska civilsambället på lokal och regional nivå. Den gör det möjligt att få en översikt av och en inblick i civilsambället i Sverige som inte varit tillgänglig tidigare.

Föreliggande rapport är en studie av en av Sveriges regioner – Värmland – som genomförts med hjälp av denna metod och där insamlade data sätts i relevant teoretisk och empirisk kontext. Rapporten presenterar en kartläggning av civilsambällets organisationslandskap i Region Värmland, som också har finansierat rapporten. Vår ambition är att den ska följas av fler liknande rapporter där fler av Sveriges regioner kartläggs för att så småningom göra det möjligt att teckna hela det svenska civilsambällets organisationskarta på regional och lokal nivå.

Projektet *Civilsambälleskartan* bidrar med ny kunskap som är användbar för aktörer inom civilsambälle och offentlig förvaltning på regional och kommunal nivå genom att höja kunskapsnivån om civilsambällets omfattning gällande såväl antal organisationer som den arbetsmarknad dessa organisationer utgör och inom vilka verksamhetsområden som civilsambällets organisationer är aktiva. Projektet bidrar också med värdefull kunskap för civilsambällesforskningen, både direkt och mer indirekt genom att möjliggöra bättre urvalsramar och bakgrundsinformation för andra forskningsprojekt som på ett eller annat sätt intresserar sig för civilsambällets roll i dagens samhälle.

Magnus Karlsson, professor, Centrum för civilsambällesforskning

Innehåll

INLEDNING	9
Kartläggningens syfte	9
Att mäta civilsamhället – metod och genomförande	10
Med organisationsnumret i fokus	10
Kartläggningens omfattning	10
Begränsningar	11
Disposition	11
DET CIVILA SAMHÄLLET – BEGREPP, STORLEK OCH BETYDELSER	13
Vad är civilsamhället?	13
Olika begrepp rörande civilsamhället	14
Många olika organisationer	14
Civilsamhällets olika roller igår och idag	15
Demokratin och det civila samhället	16
Välfärden och det civila samhället	17
Innovationer, kriser och det civila samhället	18
Det svenska civilsamhällets omfattning och utbredning idag	20
CIVILSAMHÄLLET I VÄRMLANDS LÄN	22
Värmlands befolkning och geografi	22
Civilsamhällets juridiska former	23
Ideella föreningar	24
Samfälligheter	24
Bostadsrättsföreningar	24
Ekonomiska föreningar	24
Övriga Stiftelser och fonder	25
Registrerade trossamfund	25
Idéburens organisationer i Värmlands kommuner	25
Anställda och omsättning i det värmländska civilsamhället	28
Omsättning och omsättningsklasser av idéburens verksamhet	33
Det ideella arbetets omfattning och värde	35
Juridiska former i relation till huvudsyssla	36
Ideella föreningars verksamheter på Kategorinivå	37
Annan serviceverksamhet	38
Kultur, Nöje och Fritid	39
En fördjupning i två verksamhetsområden	41
Idéburens vård och omsorg	41
Idéburens utbildningsverksamhet	43
CIVILSAMHÄLLET I VÄRMLANDS LÄN – EN NUTIDA BETRÄKTELSE FÖR FRAMTIDEN	45
Rekommendationer	48
LITTERATUR	50

Inledning

Region Värmland har som mål att etablera en djupare och mer långsiktig samverkan med det organiserade civilsamhället i länet, bland annat som ett led i att stärka lokal demokrati, delaktighet, folkhälsa och tillit (Region Värmland, 2021). En viktig del för att förstå det organiserade civilsamhället och dess potential, men också dess utmaningar, är att få en överblick över dess omfattning och utbredning i länet.

För att skapa en sådan överblick gav Region Värmland i uppdrag till Centrum för civilsamhällesforskning (CCF) vid Marie Cederschiöld högskola i samarbete med NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne (Nätverket) att genomföra en kartläggning av civilsamhällets organisationer i Värmlands län.

Kartläggningen har utförts genom insamlandet av kvantitativa data som beskriver civilsamhällets organisationer i regionen och har även resulterat i föreliggande rapport som presenterar centrala delar av denna data på regional och kommunal nivå men också tillför kontextualiseringar, både genom resonemang kring civilsamhället som begrepp och hur denna samhällssfär ser ut på en nationell nivå i Sverige idag, samt genom analyser av den värmländska datan i ljuset av sådan kunskap.

Föreliggande rapport har tidigare publicerats online av Region Värmland (Värmlands civilsamhälleskarta - Region Värmland)¹.

Kartläggningens syfte

Syftet med kartläggningen är att öka kunskapen om civilsamhällets struktur och utbredning i Värmland, både på en övergripande länsnivå och nedbrutet på kommunal nivå. Kartläggningen inkluderar information om antalet idéburna organisationer av olika typer, hur många som är anställda inom denna typ av organisationer, organisationernas omsättning, och så vidare.

Kartläggningen och denna rapport utgör ett underlag för samtal om idéburen-offentlig samverkan och för att förstå sektorns potential och utmaningar. För att underlätta dessa samtal rymmer kartläggningen introducerande och förklarande texter om civilsamhället och idéburen sektor, exempelvis rörande själva begreppet civilsamhälle likväl som civilsamhällets framväxt, utbredning och olika roller i Sverige. Med dessa delar som underlag ökas förståelsen för den idéburna sektorn i Värmland, deras verksamheter, betydelser och potentialer och därmed förbättras förutsättningarna för att utveckla samverkan mellan den idéburna och den offentliga sektorn.

I denna rapport diskuterar vi centrala resultat av kartläggningen, men kartläggningen i sin helhet rymmer betydligt mer data än vad som kan redovisas i denna form. I den grunddata som samlats in finns många fler möjligheter att fördjupa sig kring civilsamhällets organisationer på en detaljerad nivå och med fokus på exempelvis enskilda verksamheter, inte minst på lokal nivå. Denna grunddata har gjorts tillgänglig för Region Värmland och en förhoppning är att regionen själv eller andra intresserade utifrån den datan kan göra fördjupningar inom olika områden utifrån behov och intresse.

¹ Kartläggningen har finansierats av Region Värmland.

Att mäta civilsamhället – metod och genomförande

Metoden för att samla in det empiriska materialet i denna kartläggning har utvecklats av Nätverket, sedan 2021 i samarbete med CCF, och har hittills resulterat i kartläggningar av Region Kronoberg (Larsson & Vega, 2021), Region Uppsala (Larsson m.fl., 2023) och delregionen Fyrbodal i Västra Götalandsregionen (2023). Kartläggningarna av regionala och lokala civilsamhällen genom denna metod samlas under det gemensamma namnet ”Civilsamhälleskartan”.

Kartläggningen rör det organiserade civilsamhället i Värmlands län, utifrån registerdata hämtat från Statistiska centralbyrån (SCB) och deras företagsregister. Detta är den första kartläggningen av sitt slag i Värmlands län och det finns därför ingen tidigare data som kan utgöra en referenspunkt för att förstå utvecklingen över tid. Den data som kartläggningen baseras på hämtades vecka 15, år 2023. SCB uppdaterar statistiken varje vecka och under våren 2023 har den hämtats flera gånger för att identifiera möjliga avvikelser eller stora förändringar. Det har inte förekommit, men däremot sker det ständigt små förändringar i datan, vilket innebär att det kartläggningen visar är en ögonblicksbild.

Med organisationsnumret i fokus

För att kunna samla in data om en organisation så måste den vara registrerad. Det finns inget krav på att en civilsamhällesorganisation ska registrera sig. Däremot krävs det om organisationen vill öppna ett bankkonto, hyra en lokal, ansöka om bidrag eller utföra uppdrag åt företag eller kommun. Vid registrering tilldelas organisationen ett organisationsnummer som fungerar som ett identifikationsnummer. Organisationsnummer tilldelas av den myndighet som registrerar den juridiska personen när den bildas eller när det annars finns anledning att införa organisationen i myndighetens register. Det finns ett stort antal myndigheter med rättighet att tilldela organisationsnummer (Skatteverket, 2023).

Det är dessa organisationsnummer som har räknats under kartläggningen. Ju mer verksamhet en organisation har, ju mer verksamheten omsätter eller ju fler anställda en organisation har, ju mer information lagras under respektive organisationsnummer.

För att kunna särskilja olika typer av juridiska personer som ingår i organisationsnummerregistret finns även uppgift om juridisk form. När en organisation registreras och tilldelas ett organisationsnummer så bestäms också dess juridiska form med utgångspunkt i organisationens syfte och verksamhet. Skatteverkets indelning efter juridisk form specificerar de i Sverige vanligast förekommande juridiska organisationsformerna. Sedan 2013 innehåller indelningen 33 olika klasser (Skatteverket, 2022).

Den juridiska formen är en klassificering av en organisationstyp och verksamhet som har upprättats och hålls uppdaterad av Skatteverket. Uppdelningen i olika organisationstyper underlättar analys och förståelse av hur olika verksamheter utvecklas och är viktig vid analyser kopplade till ekonomisk statistik. Den juridiska formen är också viktig för att kunna beskatta organisationen samt överföra information mellan myndigheter (SCB, 2014).

Sju av de juridiska formerna faller inom den kategori som definieras som idéburna organisationer (för mer om begreppsdefinitioner, se kapitel nedan ”Det civila samhället – begrepp, storlek och betydelser”).

Kartläggningens omfattning

Kartläggningen omfattar statistik över antalet civilsamhällesorganisationer, eller idéburna organisationer (vi återkommer till en diskussion kring de olika begrepp som florerar inom detta område i nästa avsnitt), fördelat över sju olika juridiska former (ideella föreningar, ekonomiska föreningar, bostadsrättsföreningar, samfälligheter, familjestiftelser, registrerade trossamfund samt

övriga stiftelser och fonder). Vidare delas verksamheterna upp enligt strukturen Kategori, Bransch och Huvudsyssla. Indelningen följer SCB:s klassificeringssystem för SNI-koder, det vill säga Svensk Näringsgrensindelning som egentligen främst har utvecklats för att tillämpas på näringsverksamheter såsom företag, myndigheter, banker, försäkringsbolag med mera. Det är en femsiffrig skala där varje siffra innebär ett steg i en allt mer detaljerad hierarki och som på det femte steget beskriver huvudsysslan som organisationen har angett (SCB, 2023a). Notera att vi i denna kartläggning har förenklat redovisningen till tre nivåer i stället för fem. Stegen är väldigt snarlika och ytterligare steg ger inte ökad förståelse för de faktiska verksamheterna. På den mest övergripande nivån finns det 21 kategorier. Branschnivån rymmer 89 branscher och slutligen på huvudsyssla återfinns 822 detaljerade verksamheter och som alltså beskriver samtliga tillgängliga SNI-koder. Genom kartläggningen har idéburna verksamheter identifierats i 17 av 21 kategorier, men den överväldigande majoriteten ryms inom ett begränsat antal kategorier och därmed branscher.

Kartläggningen omfattar också antalet arbetsställen, antal anställda i storleksklasser och omsättningsklasser inom denna sektor. Kartläggningen omfattar data på läns- och kommunnivå och den data som har bearbetats baseras på uppgifter från Skatteverket, Bolagsverket och andra källor som har sammanställs i ett dataregister tillhandahållet av SCB (SCB, 2022b; Bolagsverket, 2022).

Begränsningar

Som nämnts ovan omfattar kartläggningen de organisationer som har valt att registrera sig och därmed har erhållit ett organisationsnummer. Det betyder samtidigt att kartläggningen *inte* fångar de civilsamhällesorganisationer, sammanslutningar, nätverk och initiativ som inte är registrerade, vilket är en begränsning som är viktig att påpeka. Dessutom ryms i materialet en relativt stor andel ”okända” då många civilsamhällesorganisationer inte genomför den fullständiga registreringen där exempelvis huvudsyssla, etc. anges. Det krävs först när organisationen till exempel behöver F-skattsedel (SCB, 2023a).

För att en verksamhet ska kunna betala ut ersättning måste man registrera sig hos Skatteverket som arbetsgivare. Det ligger så pass starkt i många verksamheters intresse att registreringen på denna nivå blir gjord så att själva grundregistreringen inte ger upphov till stora mätfel. Men bland de många idéburna organisationer som inte har någon omsättning och som inte heller är aktuella för att till exempel bli arbetsgivare är det vanligt att registreringen inte blir fullständig. Det innebär för denna kartläggning att vi inte kan redovisa komplett information för sådana organisationer när datan ska brytas ner från juridisk form till kategori, bransch och huvudsyssla. Det saknas alltså en del uppgifter i registreringen och det är sannolikt först när behovet uppstår i en verksamhet att söka bidrag, öka sina kontakter mot en offentlig part eller när en organisation hamnar i en situation där organisationen får en omsättning som registreringen blir fullständig (jfr Jordbruksverket, 2022).

Disposition

I nästa kapitel presenterar vi civilsamhällesbegreppet, vad det inkluderar, vilka roller civilsamhället fyller eller tros kunna fylla och hur civilsamhället ser ut på nationell nivå i Sverige idag.

I det därpå följande kapitlet redovisas den data som vi samlat in och som visar hur civilsamhället ser ut i Värmlands län 2023. Detta inkluderar antalet idéburna organisationer totalt och inom respektive juridisk form men också hur de fördelar sig på kommunal nivå. Dessutom presenteras data gällande dessa organisationers omsättning, antal arbetsställen, antal anställda och vilka

verksamheter som de idéburna organisationerna i Värmlands län ägnar sig åt. I kapitlet görs också fördjupningar inom ett par verksamhetsområden.

I rapportens avslutande kapitel samlar vi ihop viktiga resultat och analyserar möjliga betydelser av resultaten, också i relation till tidigare studier. Vi reflekterar även kring vad detta kan betyda för idéburen – offentlig samverkan och avslutar med några rekommendationer gällande framtida insatser, hur denna rapport kan omsättas i en mer praktisk kontext och hur idéburen – offentlig samverkan kan stärkas.

Det civila samhället – begrepp, storlek och betydelser

Vi kommer i nästa kapitel av rapporten att presentera de framtagna siffror som åskådliggör civilsamhället i Värmland men innan dess behöver vi presentera några begreppsliga utgångspunkter och kontextualisera de siffror som kommer att presenteras. Därför diskuterar vi i detta kapitel först vad vi i denna rapport avser med civilsamhället och relaterade begrepp, vad begreppet civilsamhälle omfattar och hur denna samhällssfär ser ut i Sverige i stort.

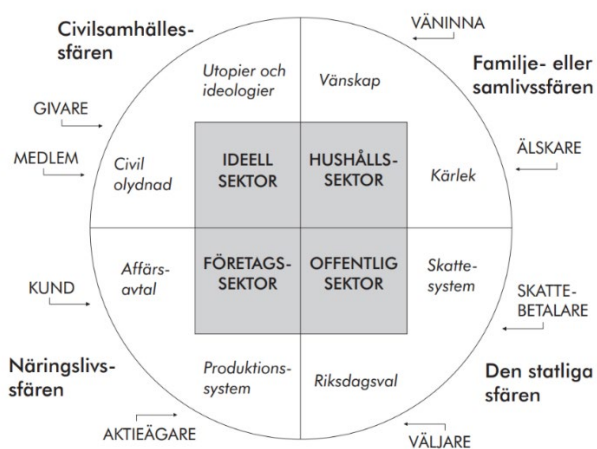
Vad är civilsamhället?

Civilsamhället är ett begrepp som har fått bära många betydelser, som tolkats på många olika sätt och som knutits till många olika betydelser och potentiella samhällsfunktioner.

I Sverige florerar en mängd olika begrepp för att beskriva det civila samhället. Vanligt förekommande är exempelvis föreningsliv, folkrörelser och idéburen sektor. Oavsett om vi som begrepp väljer civilsamhället, den tredje sektorn, social ekonomi, föreningsliv, eller något annat så följer olika begränsningar och idéhistoriska kopplingar med respektive begrepp (jfr von Essen & Sundgren, 2012).

När det gäller det civila samhället så finns den ingen enkel, allmängiltig, definition att presentera men det finns ett antal karaktärsdrag som återkommer frekvent, såsom att civilsamhället är en samhällelig sfär som är separerad från den statliga sfären där statliga, kommunala och regionala organisationer ingår; från näringslivssfären där företag agerar på marknader utifrån vinstintresse; och från den privata sfären bestående av familj, släkt och vänner. Med det som utgångspunkt ingår då ideella och idéburna organisationer, medborgarnas ideella engagemang, och ideologier som gör människors handlingar meningsfulla och som bygger organisationers legitimitet i civilsamhället (Alexander, 2006; Kocka, 2006; Wijkström & Lundström, 2002; jfr Prop. 2009:10/55).

Följaktligen utgörs samhället idealtypiskt av fyra olika samhällssfärer: det offentliga/staten; det privata/familjen; marknaden/näringslivet; och det civila samhället. Detta illustreras i figur 1 nedan.

Figur 1. Samhällets sfärer och sektorer samt människors relationer till dessa. Källa: Wijkström & Lundström (2002)

Olika begrepp rörande civilsamhället

I rapporten kommer vi att utgå från begreppet civilt samhälle men också använda oss av begreppet "idéburen" sektor/organisation/verksamhet i talet om konkreta empiriska organisationer. Såsom hierarkin mellan dessa begrepp förstås här så är idéburen sektor/organisation/verksamhet delar av civilsamhället som dock har fler beståndsdelar, vilket gör civilsamhället till det överordnade begreppet.

Att använda "ideell" sektor, som i figur 1 ovan, avstår vi ifrån då det kan leda tankarna till att verksamheten som bedrivs görs på ideell basis – vilket många gånger kan vara fallet men, som rapporten kommer att visa, så finns också ett inte oansenligt antal personer som är anställda inom den här sektorn. Därför väljer vi att använda oss av "idéburen" istället för "ideell", vilket också betonar att verksamheten syftar till att främja ett specifikt värde, en idé, och det är den idén som är drivkraften i verksamheten, snarare än om verksamheten genererar ekonomisk avkastning eller inte.

Att använda sektors-begreppet är också ett sätt att markera det idéburnas position som ståendes jämte den offentliga sektorn och den privata sektorn, även om den drivs av en annan logik och rationalitet än de två övriga (jfr Sjöstrand, 2000).

Många olika organisationer

Det är en bred definition av civilsamhället som vi utgår ifrån, vilket för med sig att den också rymmer verksamheter av mycket olika karaktär. Det blir inte minst tydligt när man granskar tillgänglig statistik närmare. Den stora majoriteten av organisationer inom det som vi betecknar som civilsamhället är mindre föreningar som primärt driver sina aktiviteter genom ideella insatser. Men det finns också ett mindre antal mycket stora organisationer, gällande såväl antal anställda som omsättning, och där vissa verksamheter påminner om sådana som drivs av en marknadsmässig logik med en omfattande omsättning. Mellan dessa två typer av organisationer finns ett brett spektrum av organisationer som fokuserar på olika verksamheter och som drivs och finansieras på olika sätt.

De organisationer som återfinns inom civilsamhället skiljer sig förstås åt sinsemellan på många sätt och förutsättningarna för organisationer skiljer sig också åt. Samtidigt finns det ett värde i att lyfta fram möjligheterna till att driva olika typer av verksamheter utanför det offentliga och marknadens ramar.

Mångfald är alltså en viktig del av det som präglar civilsamhället i stort även om enskilda organisationer kan vara avsevärt mer homogena. Civilsamhället och idéburna verksamheter drivs ofta kring särskilda sakfrågor, målgrupper eller liknande och organisationerna är fria i att självständigt formulera sitt uppdrag och sin verksamhet.

Just bredden och mångfalden gör att det kan upplevas svårt att skapa en överblick över sektorn. För att en sådan överblick ska vara möjlig behövs först några kriterier för vad som ska räknas som en idéburen organisation. Sådana kriterier följer av ovanstående definition, stora delar av aktuell forskningslitteratur på området och statens förståelse av civilsamhället (jfr Prop. 2009/10:55).

I denna kartläggning inkluderas därför organisationer som är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn och bedrivs i icke-vinstutdelande föreningar, kooperativ, samfund, stiftelser och liknande sammanslutningar. I viss litteratur återfinns även kriterier om att organisationerna ska bygga på demokratiska värderingar och gynna samhällsintresset men det tas inte hänsyn till i denna kartläggning av flera anledningar. Den typen av värderingar är dels svårare att fånga och beskriva med hjälp av statistik, dels har inte organisationerna som ingår i materialet för den här kartläggningen granskats utifrån värdegrund, stadgeskrivningar eller liknande. Det finns också en mer avancerad diskussion som kan föras kring normativa förståelser av

civilsamhället som begrepp och i vilken mån det kan anses enkom innehålla ”goda” organisationer. Frågor kring vilka organisationer i civilsamhället som bör stödjas av exempelvis det offentliga är på det sättet en helt annan fråga än vilka organisationer som ska anses tillhöra den samhällssfären.

Dessa resonemang leder oss också vidare in på frågan om vilka roller som tillskrivits civilsamhället, hur relationen mellan denna och andra samhällssfärer ser ut och vilka betydelser civilsamhället kan ha för samhället i stort. Detta tar vi oss nu an innan vi vänder oss till en mer empirisk utblick mot hur det svenska civilsamhället ser ut idag.

Civilsamhällets olika roller igår och idag

Även om vi inte här kan ge en fullödig genomgång av hur civilsamhället växt fram och utvecklats i Sverige över tid så bör något kring detta diskuteras för att förstå i vilken kontext och utifrån vilken historia och vilka traditioner som dagens svenska, och värmländska, civilsamhälle har utvecklats.

I Sverige finns en lång tradition av medborgerlig organisering och medborgerligt engagemang, men i den mer nutida historien kring det vi talar om som det civila samhället tas ofta en startpunkt i framväxten av de svenska folkrörelserna under slutet av 1800- och början av 1900-talet. Perioden innan folkrörelserna gjorde sitt intåg omnämns i tidigare forskning emellanåt som ”associationernas tidevarv” (Wijkström & Lundström, 2002; Qvarsell, 1993). Gränserna mellan medborgerliga sammanslutningar, näringsliv och stat var då mer flytande och mindre absoluta än hur de senare kom att gestaltas i samband med folkrörelsernas genombrott eftersom folkrörelserna i mångt och mycket formades i konflikt med den gällande ordningen (Trägårdh, 2010; Qvarsell, 1993; jfr Åberg & von Essen, 2013).

Under andra halvan av 1800-talet började flera folkrörelser växa fram och dessa växte sig starka kring skiftet mellan 1800- och 1900-talet. Bland dessa finner vi först och främst arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen. Även flera andra folkrörelser har lyfts fram och nya har uppstått under 1900-talet (exempelvis bonderörelsen, idrottsrörelsen, miljörörelsen, med flera).

De folkrörelser som växte sig starka under tidigt 1900-tal lyckades tillskansa sig stort politiskt inflytande, inte minst genom de nära kopplingarna mellan arbetarrörelsen och socialdemokratin, som ju också upprätthöll en dominant position i det svenska politiska landskapet under flera decennier.

Som nämnts ovan har civilsamhällesbegreppet inte någon allmänt vedertagen definition, även om det finns aspekter som ofta förekommer och detsamma kan sägas gälla för begreppet folkrörelse. Det finns måhända inte en allmängiltig definition men karaktärsdrag som ofta lyfts fram som centrala för att något ska anses utgöra en folkrörelse är att den bygger på ett öppet och inte minst aktivt medlemskap som inkluderar många – det finns en betydelse i antalet medlemmar, ju fler desto bättre. Medlemskapet är centralt i folkrörelsen och det är inte bara antalet utan även att medlemmarna förväntas vara aktiva i rörelsen/organisationen genom att arbeta ideellt – det handlar alltså om ett aktivt massmedlemskap. Förutom att bidra med ideella resurser är det också detta medlemskap som är grunden för organisationens demokratiska uppbyggnad och styrning – och att ha en stark och utvecklad intern demokratisk struktur utgör ytterligare ett av folkrörelsernas tänkta gemensamma karaktärsdrag. Dessutom ska en folkrörelse vara fristående från staten, vara mer eller mindre rikstäckande och ha ett ideologiskt motiverat uppdrag som sin drivkraft (Hvenmark, 2008; Wijkström & Lundström, 2002).

Folkrörelseidealet är något som starkt har färgat det svenska civilsamhället och tankar om hur kollektiv mobilisering kan och bör ske i samhället (Hvenmark, 2008; Hvenmark & Wijkström, 2004; Micheletti, 1995; Åberg, 2015; jfr Selle, 2013).

Givet medlemskapets centrala position i folkrörelserna och idén om civilsamhällets organisering i Sverige så har en av de stora utmaningarna i och för det svenska civilsamhället på senare år varit att antalet medlemmar i många, om än inte alla, organisationer har minskat. Dessutom är det en något mindre andel av de som arbetar ideellt i Sverige som idag gör det inom ramen för ett medlemskap i den organisation där man bidrar med sitt ideella arbete. Samtidigt har det ideella arbetets omfattning varit stabil sedan de första mätningarna under tidigt 1990-tal så det verkar alltså inte som att graden eller omfattningen av människors engagemang i Sverige minskar (von Essen & Svedberg, 2020). Däremot kan det vara fler som gör insatser och arbetar ideellt utan att vara medlemmar i organisationen man arbetar för – och det kan även finnas fler som är medlemmar utan att de arbetar ideellt, alltså en form av stödmedlemmar – och tillsammans kan detta peka på möjliga förändringar i hur kollektiv organisering sker. Åtminstone för en folkrörelseorganisation kan detta utgöra en utmaning om man håller fast vid det aktiva massmedlemskapet som en viktig princip, vilket nämnts ovan.

Det finns idag ett antal konkurrenser till folkrörelseidealets norm för hur kollektiv organisering ”bör” ske och det finns numera ett antal alternativa organisationsformer och lösningar för hur mobilisering kan ske, till exempelvis i form av olika typer av nätverk, volontärintsatser, och så vidare.

Men, även om det alltså finns tecken på att folkrörelseidealet utmanas idag av andra former för kollektiv mobilisering så finns det också tecken på att det fortsätter att vara något som de flesta aktörer inom det svenska civilsamhället förhåller sig till på ett eller annat sätt (Wijkström & Lundström, 2002; Åberg, 2015).

Civilsamhället har också ansetts kunna fylla olika funktioner och spela olika roller i samhället – både nu och tidigare – och några av dessa ska vi nu gå vidare till att belysa.

Demokratin och det civila samhället

Civilsamhällets betydelse för demokratisering av icke-demokratiska stater, för utvecklingen av existerande demokratier och för bibehållandet och stärkandet av en livskraftig demokrati har diskuterats i många olika sammanhang (se t.ex. Diamond, 1999; Linz & Stepan, 1996; Micheletti, 1995). I Sverige har kopplingen mellan ett starkt civilsamhälle och en stark demokrati varit framträdande både i hur staten beskrivit civilsamhället och i hur tidigare forskning beskrivit relationen mellan civilsamhälle och stat i Sverige (Amnå, 2007; Micheletti, 1995; Prop. 2009/10:55). Bland annat har civilsamhällets funktion som röstbärare för olika grupper lyfts fram. Civilsamhällets organisationer samlar människor som delar intressen och övertygelser. Dessa organisationer kan också driva sakfrågor baserade på dessa intressen och övertygelser och på så vis agera som intressepolitiska aktörer genom att skapa kanaler för relationen mellan medborgare och stat, vilket kan vara betydelsefullt för såväl medborgare som stat, samtidigt som civilsamhället är krafter som fyller en viktig funktion för demokratin genom att granska och kontrollera den statliga maktutövningen (Diamond, 1999; Ehrenberg, 1999; Keane, 2013; Janoski, 1998; Micheletti, 1995; Wijkström & Lundström, 2002).

Ytterligare en viktig civilsamhällelig funktion för demokratin som ofta lyfts fram är att fungera som ett slags demokratiskolor. Genom att delta aktivt i civilsamhällesorganisationer anses människor få möjlighet att lära sig om demokrati i praktiken, om hur man styr en organisation och hur man fattar beslut i demokratisk ordning, etc. Tidigare forskning har också visat att deltagande i civilsamhället kan stärka en rad värderingar som ofta anses betydelsefulla för en vital demokrati, som exempelvis tillit (Amnå, 2007; Wijkström & Lundström, 2002; jfr de Tocqueville,

2003). Dock bör man här också ha med sig att inte alla organisationer i civilsamhället vare sig fungerar demokratiskt internt eller har som ambition att stärka demokratin i samhället, vilket inte behöver innebära att de är anti-demokratiska utan att de representerar olika särintressen.

De särintressen som människor organiserar sig kring behöver inte vara politiska eller handla om en gemensam idé om det goda samhället utan kan handla om förment apolitiska intressen som frimärkssamlande eller fågelskådning. Dock kan organisering kring sådana intressen fortsatt vara av betydelse för civilsamhällets roll för demokratin genom att dels utgöra en social arena för människor att mötas på och dels kan den, som nämnts ovan, fungera demokratiskolande och även vara av betydelse för människors möjligheter att bygga sociala nätverk. Samtidigt kan också organisationer och samlingar som inte uppenbart har politiska agendor eller samlar politiska särintressen bli politiskt aktiva. Ett exempel som getts i tidigare forskning är en fågelskådarförening som kan bli starkt politisk när ett viktigt häckningsområde hotas av byggnation eller föroreningar (Diamond, 1999).

Civilsamhället är ett begrepp som är behäftat med starkt normativa inslag och civilsamhället kan förstås som en kamparena där olika normativa och politiska idéer möts och bryts mot varandra. Men civilsamhället kan i sin organiserade form erbjuda en arena där sådan kamp och debatt kan ske under ordnade former (von Essen, 2019).

I den svenska kontexten har man gärna lyft fram den modell som växte fram under stora delar av 1900-talet och som byggde mycket på sökandet efter konsensus. Relationerna mellan civilsamhälle och stat präglades många gånger av närhet och samarbete, vilket ofta benämnts som korporativism (Trägårdh, 2019; Wallman Lundåsen, 2019). Dock ska man komma ihåg att det var en mer konfliktfylld situation under slutet av 1800-talet och under tidigt 1900-tal. När folkrörelserna växte sig starka uppstod ett antal konflikter, inte minst då det fanns folkrörelser som strävade efter utökad rösträtt och andra politiska rättigheter. Det visar på hur civilsamhället också för mer än 100 år sedan byggts kring att möta aktuella samhällsutmaningar.

I den korporativistiska modell som nämnts ovan bjöds många civilsamhällesaktörer in till att vara med och påverka policy inom de parlamentariska institutionerna, till exempel via det svenska utrednings- och remissväsendet (Lundberg, 2014; Trägårdh, 2019). Samtidigt fortsatte många civilsamhällesorganisationer att utgöra den kritiska granskaren av makten.

De senaste decennierna har emellertid en rad utvecklingar skett som urholkat den korporativistiska modellen till förmån för ett mer liberalt och pluralistiskt system. Det har också inneburit utmaningar för det civila samhället då tidigare etablerade politiska påverkanskanaler inte längre är lika tillgängliga (Åberg m.fl., 2020, 2021; jfr Lewin, 1992; Hermansson m.fl., 1997; Rothstein & Bergström, 1999; Christiansen m.fl., 2010), samtidigt som nya kanaler och samverkansformer har blivit mer vanligt förekommande såsom exempelvis dialogprocesser, överenskommelser och lobbying (Gavelin, 2018; Naurin, 2001; Reuter, 2012).

Välfärden och det civila samhället

En annan traditionell roll för det civila samhällets organisationer runtom i världen har varit att bidra till välfärden, som producenter av olika slags välfärdstjänster, som organisatörer av sådana tjänster, och så vidare. I Sverige var detta länge en mycket liten del av det som ansågs vara civilsamhällets roll. Om vi backar klockan till 1800-talet så såg det emellertid annorlunda ut och, som vi återkommer till lite längre fram, var det aktörer inom vad vi nu skulle beteckna som det civila samhället som skapade många av de system och tjänster som vi numera ser som mer eller mindre självklara delar av den offentliga välfärden. Samtidigt har det svenska civilsamhället aldrig varit storskaliga välfärdsproducenter (Zimmer & Evers, 2010). En internationell utblick ger vid handen att det ser annorlunda ut i många länder där det civila samhället står för mycket stora

andelar av den totala välfärdsproduktionen, till exempel i länder som Tyskland men också i USA där många av de största universiteten exempelvis drivs som så kallade ”nonprofits”.

I takt med att den svenska välfärdsstaten byggdes upp under 1900-talet tog staten över många av de funktioner som det civila samhällets organisationer dittills fyllt – exempelvis inom fattigvård, äldre- och barnomsorg, och så vidare.

Att den svenska välfärdsstaten byggdes ut i den omfattning som blev fallet förde också med sig att det inte fanns så stort utrymme kvar för det civila samhället som aktörer i välfärden, även om idéburna organisationer hela tiden varit aktiva inom vissa områden som exempelvis inom missbruksvård och i hemlöshetsfrågor.

Från slutet av 1980-talet har emellertid frågan om det civila samhällets roll i välfärden fått en alltmer framskjuten position också i Sverige. Detta i takt med att staten i allt större utsträckning har genomfört privatiseringar och öppnat upp välfärdsproduktionen för andra än offentliga aktörer, däribland det civila samhällets organisationer (se t.ex. Johansson m.fl., 2019; SOU 2019:56).

Styrkor hos civilsamhället som har lyfts som motiv för att fler civilsamhällesaktörer borde ta plats som välfärdsutförare har att göra med deras ofta starka legitimitet hos och förmåga att nå målgrupperna och att de bär på speciella kunskaper och kompetenser som kan innebära mer kvalitativ service (Gavelin m.fl., 2010; Johansson m.fl., 2019). Samtidigt väcktes en rad frågor och farhågor av förändringar som följde av att välfärdsmarknaden öppnades upp för icke-statliga aktörer – både vinstdrivna och icke-vinstdrivna.

Under 1990-talet talades det en hel del om en möjlig förändring av det svenska civilsamhällets funktion och identitet ”från röst till service” (Lundström & Wijkström, 1995; Wijkström & Lundström, 2002), vilket fångade en tänkt förändring från den röstbärande funktionen som varit viktig i demokratins framväxt och utveckling till att civilsamhället istället skulle bli en välfärdsproducent bland andra. Senare studier har dock ifrågasatt om ett ökat inslag av serviceproduktion i idéburna organisationers verksamhet nödvändigtvis betyder en reducerad röst eller om de två kan samexistera eller rentav förstärka varandra (se t.ex. von Essen & Svedberg, 2020). Samtidigt finns det också studier som pekar på att åtminstone för en del organisationer har en roll som utförare åt det offentliga inneburit att man tänker sig för innan man för fram kritik, på ett sätt som man inte gjorde tidigare (Johansson m.fl., 2019). I den nämnda studien var det ungefär en fjärdedel av organisationerna som menade att man höll tillbaka kritik.

Även om staten alltså har öppnat upp marknader inom välfärdsområden för såväl idéburna som vinstdrivna aktörer så är det inte så många civilsamhällesorganisationer som har tagit klivet in på de marknaderna i någon större omfattning utan det har främst varit vinstdrivna aktörer som gjort det (Lundström & Wijkström, 2012).

I SOU (2019:56) *Idéburen välfärd* konstateras att idéburen välfärd under 2017 mottog motsvarande 3 procent av utbetalade medel. Även vid en nordisk jämförelse visar det sig att, trots att också Norge och Danmark har gått igenom likartade förändringar som Sverige gällande välfärdsmarknader, new public management, etc., så har civilsamhällesaktörer i betydligt större omfattning lyckats ta plats inom de ländernas välfärdsproduktion. Om man jämför antalet anställda inom välfärdens områden så visar en studie från 2016 att det i Sverige var lite mer än 3 procent som var anställda av idéburna aktörer, i Norge är motsvarande siffra cirka 8 procent och i Danmark närmare 14 procent (Sivesind, 2016).

Innovationer, kriser och det civila samhället

Att civilsamhället kan fungera som en arena för innovation är något som gärna diskuteras idag i samband med tal om sociala innovationer men det är inte någon ny roll för det civila samhället. Tvärtom har det, som nämnts ovan, ofta varit inom det civila samhället som nya sätt att ta itu

med olika samhällsutmaningar och sociala problem har uppstått eller uppfunnits. På områden som faller inom välfärdens tjänster har allt från bibliotek till ambulanstjänster, från hjälpmedel som permobilen till färdtjänst, sin upprinnelse inom det civila samhället (Lindberg, 2021; Lindberg & Nahnfeldt, 2017; Meeuwisse, 2008).

Innovationskraften som finns i civilsamhället kan visa sig på olika sätt men där det ofta är i det lokala sammanhanget som det syns tydligast eftersom det är där så mycket av verksamheten faktiskt sker. Det gör också små lokalsamhällen och landsbygder till intressanta områden för att studera civilsamhällets innovationskraft. På många mindre orter sker mycket organisering och många innovationer uppstår i en tradition och vana av att lösa saker på egen hand i lokalsamhället men det kan också komma ur en situation där såväl offentliga som kommersiella aktörer har minskat den service och de verksamheter som erbjuds. På så vis fyller civilsamhället ofta en kompletterande funktion genom att driva verksamheter som andra aktörer inte längre tar ansvar för och det i sig kräver många gånger innovativa lösningar. Det gör också att vi runtom i landet kan hitta exempel på kooperativ som driver affär eller skola, kyrkliga församlingar som ansvarar för drivmedelsstationer, föreningar som ordnar med bredbandsutbyggnad, och så vidare (Cederling, 2016; Cras, 2017, 2018; Cras m.fl., 2022; Forsberg m.fl., 2002). Genom denna typ av initiativ och innovationer kan det civila samhällets organisationer bidra till lokalsamhällen med nödvändig infrastruktur för att lokalsamhällena ska bibehålla sin livskraft (Cras, 2017; Cras m.fl., 2023; von Essen & Åberg, 2022)

Samtidigt som den verkligt lokala nivån alltså är av stort intresse har den mesta civilsamhällsforskningen hittills inte fokuserat på den typen av kontexter utan när den lokala nivån har studerats har det främst handlat om kommunnivå, vilket inte nödvändigtvis är tillräckligt lokalt, och själva begreppet civilsamhälle är i sig i mångt och mycket byggt kring urbana normer och förutsätter exempelvis att en viss infrastruktur finns på plats (von Essen & Åberg, 2022). Det är också värt att påpeka att den typ av innovationer som vi talar om här vanligen inte har som ambition att kommersialiseras och köpas/säljas på en marknad, utan ambitionen är snarare att hantera en samhällsutmaning lokalt.

Inte minst i kristider, när samhället plötsligt ställs inför nya utmaningar, träder civilsamhällets innovationskraft fram. Civilsamhället har både en innovationskraft men också en mobiliseringsförmåga som är en tydlig resurs för samhället – både i vardagen men också i samband med särskilda händelser som pandemier, skogsbränder eller stormar. Därför är det betydelsefullt att ha ett brett och stort civilsamhälle med många organisationer som har möjlighet att bistå med denna mobiliseringsförmåga vid behov. För att det ska fungera fullt ut behöver det emellertid också finnas uppbyggda samverkansstrukturer mellan det offentliga och civilsamhället som kan aktiveras och användas i händelse av en samhällskris.

Just det civila samhällets roll i kris och beredskap är högaktuella frågor idag. Vissa civilsamhällsorganisationer, främst de frivilliga försvarsorganisationerna, har sedan länge haft en given roll i den svenska krisberedskapen och där finns ofta också en upprättad samverkan med offentliga organisationer i och för krissituationer av olika slag. När man idag talar om beredskap i en vidare bemärkelse är det emellertid många fler civilsamhällsorganisationer som blir aktuella, inte minst många humanitära organisationer. Även andra civilsamhällsaktörer som inte har någon egentlig koppling till beredskapsfrågor i sina ändamålsparagrafer blir ofta betydelsefulla genom den förmåga att mobilisera individer och resurser i en krissituation som de gärna besitter. Samtidigt vet vi fortfarande tämligen lite om civilsamhällets roller i kris och beredskap även om det finns en del studier kring detta under Corona-pandemin (Karlsson, 2021a, 2021b; Kassman m.fl., 2021; Rahm, 2021; Wijkström m.fl., 2020), i samband med det som kallats för flyktingkrisen under hösten 2015 (Karlsson & Wallin, 2017; Lundgren, 2015; Turunen & Weinryb, 2017), och i samband med stora skogsbränder på senare år (Johansson & Lidskog, 2020).

Det svenska civilsamhällets omfattning och utbredning idag

När vi sedermera kommer till kartläggningen av civilsamhället i Värmlands län kan det vara värdefullt att ha med sig information om civilsamhällets omfattning i Sverige i stort, som något att förhålla den värmländska datan till. Därför ska vi här ge viss sådan information innan vi går över till redovisningen av hur det civila samhället ser ut i Värmlands län.

Till att börja med ska man vara medveten om att den detaljnivå som den här genomförda kartläggningen av civilsamhället i Värmlands län rör sig på, inte på något enkelt sätt har en motsvarighet på nationell nivå. Dock finns en hel del kunskap om det svenska civilsamhället nationellt, både i form av den forskning som beskrivits tidigare i detta kapitel, och i form av mer kvantitativa data vilket är fokus i det här avsnittet där vi i stor utsträckning utgår från de satelliträkenskaper² som SCB sammanställer för det svenska civilsamhället.

Enligt dessa satelliträkenskaper bestod det svenska civilsamhället av 263 498 organisationer år 2021, vilket är en ökning från året innan. Av dessa var de allra flesta (62 procent) ideella föreningar till sin juridiska form, därefter följde i fallande skala samfälligheter (knappt 14 procent), bostadsrättsföreningar och kooperativa hyresgästföreningar (knappt 13 procent), och stiftelser och fonder (knappt 8 procent) (SCB, 2023a). Vi kommer att diskutera de olika juridiska formerna mer ingående i nästa kapitel.

Utifrån de klassificeringar som SCB använder sig av, som bygger på den internationella klassificeringen ICNPO³, så är de vanligaste områdena som det civila samhället sysselsätter sig inom ”Bostäder, social och samhällelig utveckling” (31 procent) följt av ”Rekreation och kultur” (25 procent) och ”Annan verksamhet” (21 procent) (SCB, 2023a). Att den sistnämnda kategorin är så pass stor visar på svårigheterna med att fånga det civila samhällets verksamheter med tillgängliga klassificeringar, vilket är något vi också återkommer till gällande resultaten av kartläggningen i Värmland.

Förädlingsvärdet från det civila samhällets organisationer under 2020 uppgick till 157 miljarder kronor och civilsamhällets bidrag till BNP var 3,1 procent (SCB, 2022a)⁴.

Under 2021 var 191 827 personer av Sveriges totalt 5,1 miljoner förvärvsarbetsande anställda inom det civila samhället, vilket motsvarar 3,7 procent av arbetskraften. Detta är en ökning från året innan (SCB, 2023a). Till detta kan man förstås lägga allt det arbete som utförs ideellt inom civilsamhället.

Det ideella arbetet i Sverige har återkommande mätts i de befolkningsundersökningar som går under beteckningen *Medborgerligt engagemang i Sverige* (MEIS) och som genomförs av Centrum för civilsamhällesforskning vid Marie Cederschiöld högskola. Dessa undersökningar har genomförts sedan 1992 och visar bland annat på att majoriteten av det ideella arbetet görs inom ramen för någon civilsamhällesorganisation. Studierna visar också på en tydlig stabilitet i det ideella engagemanget där siffran på hur stor andel av befolkningen som arbetar ideellt bara varierar mellan 48 och 53 procent från 1992 när den första mätningen gjordes till den senaste studien 2019 (von Essen & Svedberg, 2020).

2019 genomfördes alltså den senaste studien och den visar att 51 procent av den svenska befolkningen mellan 16 och 84 år hade arbetat ideellt under de senaste 12 månaderna innan undersökningstillfället, vilket internationellt sett är en mycket hög siffra.

² Begreppet satelliträkenskaper innebär att räkenskaperna upprättas i samma system som nationalräkenskaperna men det sker vid sidan om dessa – som en satellit till nationalräkenskaperna (Tillväxtverket, 2022).

³ ICNPO (International Classification of Non Profit Organisations) är FN:s statistiksystem för satelliträkenskaper om icke-vinstdrivande organisationer.

⁴ Förädlingsvärdet från det civila samhällets organisationer anges inte för 2021 i den delrapport SCB givit ut (SCB, 2023a). Därför anges här siffran från året innan.

I snitt arbetar de som engagerar sig ideellt 18 timmar per månad. Detta innebär att det finns en stor samhällelig resurs i det ideella och då en mycket stor andel (78 procent) av de som arbetar ideellt utför sitt ideella arbete i civilsamhällesorganisationer där de också är medlemmar, en siffra som i och för sig har minskat något men är fortsatt hög, så blir också civilsamhällets organisationer en stor resurs för samhället. Vilken resurs detta kan utgöra visas inte minst i samband med olika samhällskriser, som vi rört vid tidigare. Studier har exempelvis lyft den idéburna sektorns kapacitet i samband med skogsbränderna under sommaren 2018 och flyktingsituationen 2015 (von Essen & Svedberg, 2020). Utan det starka samhällsengagemang som det organiserade civilsamhället representerar skulle Sveriges förutsättningar att agera snabbt vid dylika samhällskriser sannolikt påverkas betydligt.

Med denna översikt i bakgrunden vänder vi oss nu till den kartläggning av civilsamhället i Värmlands län som genomförts.

Civilsamhället i Värmlands län

Efter denna exposé av civilsamhällets framväxt och organisering på det nationella planet är vi nu redo att ta oss an frågan om hur civilsamhället ser ut i Värmlands län och de kommuner som ingår i denna region.

Kartläggningen inleds med en beskrivning av Värmlands befolkningsutveckling och geografi samt aktuella samhällsutmaningar för regionen och övergår därefter till en beskrivning av civilsamhällets olika juridiska former och hur de antalsmässigt faller ut på läns- och kommunnivå. Vi presenterar även data kring antalet anställda samt hur mycket civilsamhället i Värmland omsätter.

Därefter följer två olika fördjupningar. I den första fokuserar vi på en av de juridiska formerna, nämligen ideella föreningar, som är vanligast förekommande och beskriver vilka verksamheter som dessa fokuserar på. Slutligen diskuterar vi verksamheter och juridiska former inom två specifika verksamhetsområden, idéburen vård och omsorg samt idéburen utbildningsverksamhet. Det gör det möjligt att visa på två verksamhetsområden som är centrala för välfärden och där regioner och kommuner har stort ansvar. Därför är det av intresse att visa hur och på vilka sätt idéburna organisationer bidrar inom dessa områden. Dessutom illustrerar det både möjligheter och begränsningar med den data som finns tillgänglig och som ligger till grund för den här kartläggningen.

Värmlands befolkning och geografi

Sedan 1900 har det skett en stor demografisk förändring i Sverige. Den drivande kraften bakom detta sedan mer än 100 år är att allt färre individer dör i yngre åldrar samtidigt som befolkningen lever allt längre och antalet födda barn blir lägre. Andra avgörande faktorer är urbaniseringen, dvs att människor lämnar landsbygder och rurala kommuner till förmån för storstadsregionerna. Samtidigt har invandringen varit en viktig faktor i att bromsa den ökande medelåldern i landet.

Befolkningen i Värmland förändras sakta. Under de första åren av 2000-talet minskade befolkningen ner mot 270 000 invånare. Endast små justeringar noterades fram till 2014, då antalet invånare ökade ganska kraftigt under några år till upp mot 280 000 invånare. Befolkningen fortsätter att öka på årsbasis men i lägre takt och närmar sig nu 285 000. Generellt sker dock befolkningsökningen genom att det är fler inflyttande än utflyttande till länet som helhet. Av dessa är ungefär en fjärdedel inflyttande från andra länder. Undantaget är åren 2015–2016 när befolkningen ökade kraftigt beroende på den höga invandringen i samband med konflikten i Syrien. När det kommer till antalet födda och döda så har det nästan varje år sedan 2000-talets början varit fler döda än födda. Befolkningsökningen sker inte heller jämnt mellan länets kommuner. Under de senaste 10 åren är befolkningsutvecklingen starkast i Karlstad och Hammarö. Negativ befolkningstillväxt under de senaste 10 åren kan noteras i Torsby, Hagfors, Filipstad, Storfors, Munkfors och Säffle. (se t.ex. SCB, 2023b)

År 2022 genomförde regionerna Gävleborg, Dalarna och Värmland en gemensam socioekonomisk analys (Region Värmland m.fl., 2022). Rapporten slår fast att dessa län står inför stora utmaningar när det gäller befolknings- och samhällsutveckling de kommande åren. En långsiktig befolkningsprognos pekar på en succesivt minskande och åldrande befolkning. Befolkningsprognosen för 2021–2031 uppskattar en minskning med 3 000 personer. Detta skapar

utmaningar för att kunna rekrytera kompetent personal till näringsliv och offentliga verksamheter. Det innebär också att den så kallade försörjningskvoten kommer att öka för dem i arbetsför ålder. Den demografiska försörjningskvoten beräknas som summan av antal personer 0–19 år samt antal 65 år och äldre dividerat med antal personer 20–64 år och därefter multiplicerat med 100. Idag ligger generellt i Sverige försörjningskvoten på drygt 77. Det innebär att på 100 personer i de mest förvärvsaktiva åldrarna 20–64 år finns det 77 personer som är yngre eller äldre. Ju högre tal detta mått visar (kvot) desto tyngre är försörjningsbördan för de som befinner sig i åldersgruppen 20–64 år.

För Värmland ligger denna försörjningskvot idag på nästan 85. År 2010 låg kvoten på dagens riksgenomsnitt, 77. Enligt Framtidskommissionen, en statlig utredning från 2012, beräknas den arbetsföra befolkningens försörjningskvot år 2050 vara 98 (Anderstig, 2012). Det innebär att varje person som är i arbetsför ålder behöver försörja ytterligare en person. Med utgångspunkt i dagens försörjningskvot är det rimligt att anta att den faktiska försörjningskvoten för Värmland år 2050 kan förväntas vara betydligt högre än 100. Enligt Rapporten Socioekonomisk analys 2022 skrivs den förväntade befolkningsprognosen ner jämfört med tidigare år. Den demografiska utmaningen förväntas idag bli väsentligt större, främst som en följd av att invandringen förväntas minska, och frågor som kan härledas till försörjningskvoten är en av de stora samhällsutmaningarna framöver, för Värmland och för Sverige generellt.

Civilsamhällets juridiska former

Utifrån den data som hämtades från SCB:s Företagsregister under vecka 15 år 2023 finns det totalt 8 492 civilsamhällesorganisationer med säteskommun i Värmlands län. Dessa sorteras enligt någon av de sju juridiska former som definierar en ideburen organisation, vilket framgår av tabell 1. Tabellen redovisar också de juridiska formernas andelar i procent samt i jämförelse med Sverige som helhet.

Bolag efter juridisk form	Antal	Procent	Genomsnittlig andel Sverige, procent ⁵
Ideella föreningar	5 444	64	62
Samfälligheter	1 376	16	14
Bostadsrättsföreningar	675	8	13
Ekonomiska föreningar	457	5	1
Övriga stiftelser och fonder	434	5	8
Registrerade trossamfund	90	1	2
Familjestiftelser	16	-	-
Totalt	8 492		

Tabell 1. Bolag utifrån juridisk form i Värmlands län efter antal, procentandel och i jämförelse med Sverige.

Av tabellen framgår att Värmlands län avviker en aning i hur de olika juridiska formerna fördelas jämfört med Sverige i övrigt. Andelen ideella föreningar och samfälligheter ligger i stort i linje med nationen i stort, men båda är två procentenheter högre. Övriga stiftelser och fonder samt bostadsrättsföreningar är lägre (3 respektive 5 procentenheter). Slutligen är andelen ekonomiska föreningar högre än riket i övrigt (4 procentenheter).

⁵ Jämförelsesiffrorna har hämtats från SCB (2022a).

Nedan följer en genomgång och beskrivning av de olika juridiska formerna samt hur den idéburna sektorn fördelas inom dessa (för ytterligare fördjupning om civilsamhällets juridiska former, se exempelvis Prop. 2009/10:55).

Ideella föreningar

Majoriteten, 64 procent, av civilsamhällesorganisationerna i Värmlands län tillhör kategorin ideella föreningar. Det är den organisationsform som vanligtvis avses när det organiserade civilsamhället diskuteras av allmänheten. Organisationsformen kännetecknas av att föreningen är demokratiskt uppbyggd, med ett årsmöte som utgör det högsta beslutande organet och en styrelse som leder arbetet i föreningen mellan årsmötena. En annan viktig kännetecknande princip är att alla som delar verksamhetens intressen har möjlighet att bli medlemmar i den ideella föreningen och utöva demokratisk påverkan.

Inom de ideella föreningarna återfinns det breda föreningslivet med idrott, kultur, friluftsliv, studieförbund, humanitära organisationer och rättighetsorganisationer med mera. De vanligast förekommande branscherna bland ideella föreningar är intresseorganisationer och religiösa samfund, sport-, fritids- och nöjesanläggningar samt konstnärlig-, kulturell- och underhållningsverksamhet.

Samfälligheter

Samfälligheter utgör 16 procent av det totala antalet civilsamhällesorganisationer i Värmland. Det innebär att det är en något vanligare organisationsform i Värmland än genomsnittet i Sverige, vilket också nämnts ovan. En samfällighet består av mark, anläggningar, rättigheter med mera som gemensamt tillhör flera fastigheter. Det kan handla om en vägförening vars uppgift är att förvalta och underhålla enskild väg, eller en dikesförening som underhåller och förvaltar gemensamma vattenanläggningar. Den här typen av föreningar är lätta att bortse från när man talar om de mervärden som det organiserade civilsamhället bidrar med, men i samfälligheterna kan det skapas förutsättningar för människor som delar ett geografiskt sammanhang att bygga långvariga relationer.

Bostadsrättsföreningar

Den tredje vanligast juridiska formen både nationellt och i Värmland är bostadsrättsföreningarna, med 675 föreningar, vilket motsvarar 8 procent av det totala antalet idéburna organisationer. En bostadsrättsförening organiserar människor som innehar bostadsrätter, vanligtvis bostadslägenheter, uppförda i en fastighet de äger tillsammans. Det är en form av ekonomisk förening av typen kooperativ, som har till ändamål att upplåta lägenheter i föreningens flerbostadshus eller hela småhus, med bostadsrätt. Bostadsrätten är en vanlig boendeform i Sverige och till viss del i övriga Skandinavien och förekommer främst i städerna.

Ekonomiska föreningar

Skillnaden mellan en ideell förening och en ekonomisk förening är att en ekonomisk förening har som syfte att verka för sina medlemmars ekonomiska intressen genom en ekonomiskt inriktad verksamhet. Det innebär att medlemmarna ska få ett ekonomiskt utbyte av att vara medlem i föreningen. Ekonomiskt utbyte kan till exempel vara en anställning, ett bättre pris eller sänkta kostnader. Föreningen kan också främja andra intressen än rent ekonomiska, så länge som det ekonomiska intresset dominerar.

Medlemmarna ska delta i den ekonomiska verksamheten, exempelvis som konsument, som leverantörer, genom att jobba i verksamheten, ta uppdrag via föreningen, eller genom att använda sig av föreningens tjänster på något annat sätt.

Medlemmarna är inte ekonomiskt ansvariga för föreningen. Det de riskerar är i princip bara medlemsinsatsen. Ekonomiska föreningar varierar mycket i form och verksamhet, några av dem bedrivs närmast som stora företag och skulle förmodligen inte inkluderas i det som allmänheten beskriver som idéburen organisation, medan andra är mindre och snarare liknar ideella föreningar i sin form.

Här är statistiken ett något trubbigt verktyg som inte skiljer dessa olika typer av ekonomiska föreningar från varandra.

De ekonomiska föreningarna motsvarar knappt 5 procent av civilsamhällesorganisationerna i Värmland, men deras omsättning är vanligtvis mycket högre än övriga juridiska former vilket gör att de trots deras relativa litenhet slår igenom när det exempelvis gäller den totala omsättningen i den idéburna sektorn.

Bostadsrättsföreningen är en form av ekonomisk förening. Men i statistiken är det vanligt att man särredovisar dem, så även i denna rapport.

Övriga Stiftelser och fonder

I Värmlands län finns det antalsmässigt ungefär lika många ekonomiska föreningar som övriga stiftelser, cirka 450 stycken vardera vilket motsvarar 5 procent. En stiftelse är en juridisk person som till skillnad från föreningar och bolag, varken har medlemmar eller ägare. Stiftelsen äger i princip sig själv och förvaltar en ekonomisk förmögenhet, som en eller flera fysiska eller juridiska personer (stiftare) har avsatt för ett särskilt ändamål. En stiftelse förvaltas av en styrelse och står under tillsyn av länsstyrelsen.

Familjestiftelser ingår som en egen underkategori i SCB:s kategorisering av idéburna organisationer. En familjestiftelse är en stiftelse som uteslutande får använda sina tillgångar till förmån för medlemmar av en specifik släkt eller flera specifika släkter. Denna typ av stiftelse var vanlig i början på 1900-talet men har så gott som försvunnit, eftersom familjestiftelsen är ogynnsam ur skattesynpunkt. Det finns nio familjestiftelser i Värmlands län.

Registrerade trossamfund

Bland Registrerade trossamfund återfinns bland annat Svenska kyrkan, som är den idéburna organisationen med flest antal medlemmar i Sverige; 5,8 miljoner. I samband med att Svenska kyrkan skildes från staten år 2000, ökade det totala medlemsantalet i civilsamhällesorganisationer också markant i statistiken. Det är också en verksamhet som rymmer ett stort antal anställda. Som juridisk form representerar dock trossamfundet endast 2 procent av antalet idéburna organisationer, och det beror i första hand på hur Svenska kyrkan är organiserad, där varje stift räknas som en juridisk person. Alla de församlingar och kyrkor som ryms inom stiftet inkluderas i samma organisationsnummer. Svenska kyrkan består av 13 stift, som i sin tur samlar totalt 1 288 församlingar under sig (ytterligare ett 30-tal församlingar finns utomlands). I Värmlands län representeras Svenska kyrkan av Karlstads stift, som geografiskt omfattar landskapen Dalsland och Värmland. Inom stiftet ryms 30 församlingar som förvaltar totalt 152 kyrkor. Allt detta ryms alltså under ett och samma organisationsnummer.

Notera att siffrorna rörande registrerade trossamfund endast gäller organisationer som är registrerade som trossamfund, det finns många civilsamhällesorganisationer som bedriver religiös verksamhet men som inte är registrerade som trossamfund.

Idéburna organisationer i Värmlands kommuner

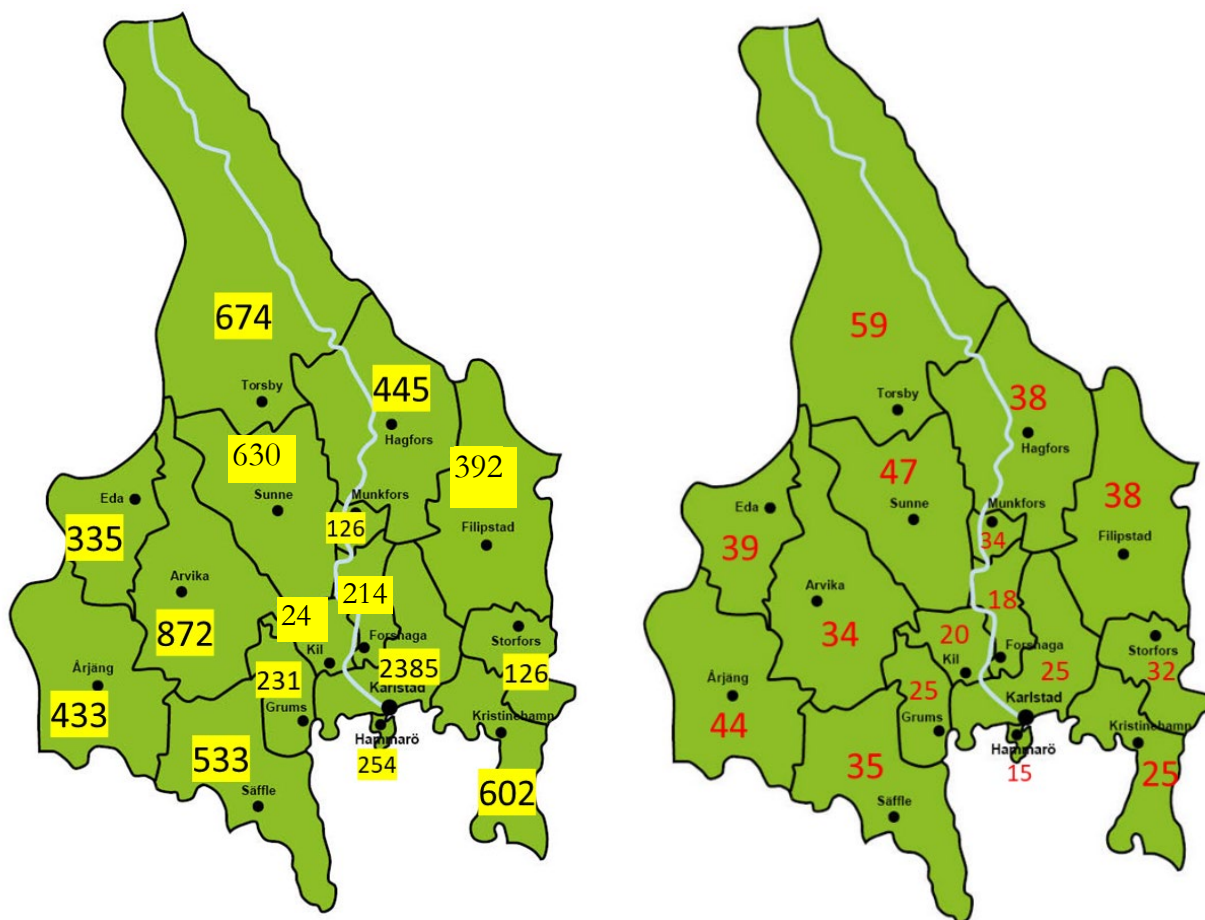
Värmlands län består av 16 kommuner som sinsemellan har mycket varierande förutsättningar sett till geografiskt läge, sysselsättningsgrad, befolkning, osv. Det finns också tämligen stor

variation i hur föreningstäta de olika kommunerna är. Tabell 2 visar hur länets 8 492 organisationer fördelar sig mellan kommunerna och även hur föreningstät respektive kommun är, mätt som antalet organisationer per tusen invånare.

Kommun efter föreningstäthet	Invånare	Antal organisationer	Organisationer/ 1000 personer
Torsby	11 411	674	59
Sunne	13 418	630	47
Årjäng	9 914	433	44
Eda	8 535	335	39
Hagfors	11 589	445	38
Filipstad	10 315	392	38
Säffle	15 242	533	35
Munkfors	3 701	126	34
Arvika	25 832	872	34
Storfors	3 882	126	32
Grums	9 105	231	25
Kristinehamn	24 053	602	25
Karlstad	96 466	2 385	25
Kil	12 115	240	20
Forshaga	11 578	214	18
Hammarö	16 820	254	15
Värmlands län	283 976	8 492	30

Tabell 2. Antal organisationer per kommun, föreningstäthet samt antal arbetsställen.

Som nämnts tidigare i denna rapport visar SCB:s satelliträkenskaper att det totalt fanns 263 498 idéburna organisationer år 2021, vilket motsvarar 25 föreningar per 1 000 invånare. Genomsnittet för Värmlands kommuner ligger betydligt högre, 30, vilket tyder på ett högt civilsamhällsengagemang i länet. Det är endast tre kommuner som ligger under riksgenomsnittet: Kil, Forshaga och Hammarö medan Torsby kommun sticker ut både i relation till riksgenomsnittet och inom länet. Vid en närmare analys framstår det som att det finns ett intressant geografiskt mönster i dessa siffror som illustreras av kartorna i Figur 2.

Figur 2. Geografisk spridning av idéburna organisationer och föreningstäthet. **Not:** Den vänstra kartan visar antalet idéburna organisationer i Värmlands kommuner. Den högra kartan visar antalet idéburna organisationer per 1 000 individer (föreningstätheten).

Kommuner med högst föreningstäthet är de mer perifera kommunerna sett från regionhuvudstaden Karlstad medan föreningstätheten tenderar att bli lägre i grannkommuner till länets centralort. Förklaringen ligger möjligen delvis i att orter som dessa ofta betecknas som pendlarkommuner och det blir då naturligt att huvudorten blir ett nav för civilsamhället även för kranskommunerna. I några fall är det också stora skillnader mellan kommuner som gränsar till varandra. Ta exempelvis Sunne med en föreningstäthet på 47, Kil med 20 och Forshaga med 18. Dessa skillnader väcker frågor som vi inte helt kan svara på med hjälp av denna kartläggning men vi återkommer till dem i rapportens slutkapitel.

Flera kommuner i Värmland sticker alltså ut med en hög föreningstäthet. Med det antal organisationer som exempelvis finns i Torsby kommun skulle invånarantalet behöva vara närmare 27 000 för att kommunen skulle ha samma föreningstäthet som riket i genomsnitt (alltså 25 organisationer per 1 000 invånare). En sådan anmärkningsvärd föreningstäthet skulle kunna vara ett resultat av att invånare i mindre lokalsamhällen på landsbygder gemensamt engagerar sig för att lösa uppgifter som på många andra ställen sköts av offentliga aktörer. I Torsby kommun finns många sådana mindre lokalsamhällen. Andra studier har visat att när både den offentliga och kommersiella servicen har dragits tillbaka, vilket varit fallet i många landsbygdsamhällen, så kan de idéburna organisationerna fylla en kompenserande funktion (Cederling, 2016; Cras, 2017, 2018; Cras m.fl., 2022; Forsberg, 2010; Stenbacka & Hermelin, 2023).

Nedbrutet på kommunnivå framgår andelen ideella föreningar i respektive kommun, se diagram 1. I Värmlands län finns totalt 5 444 ideella föreningar, vilket motsvarar 64 procent av det totala antalet idéburna organisationer.

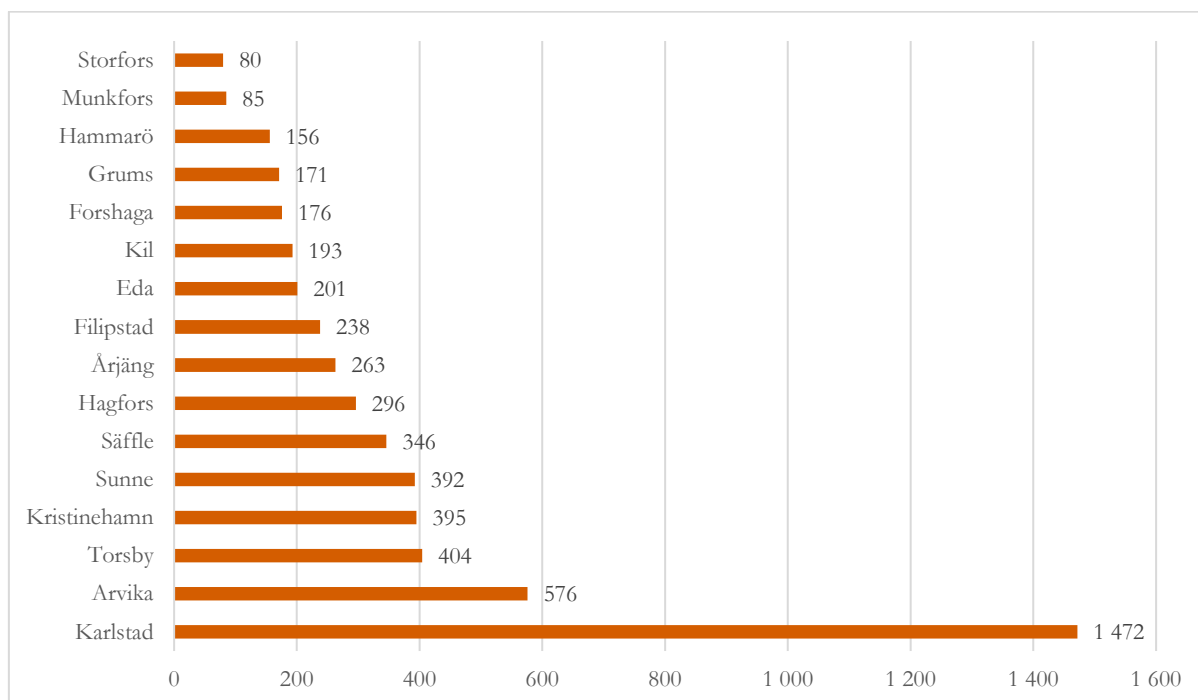

Diagram 1. Fördelning av antalet idéburna organisationer enligt den juridiska formen ideella föreningar. Kommunnivå.

Sett till antalet föreningar blir det tydligt att Karlstad har en orubblig första plats med sina 1 472 ideella föreningar. Om vi istället ser till föreningstätheten är Karlstad i linje med riket i stort medan ett flertal andra värmländska kommuner har en väsentligt högre föreningstäthet. Skillnaden i antal organisationer mellan Karlstad och övriga kommuner beror på att Karlstads kommun har en betydligt högre befolkning än övriga kommuner i länet.

Karlstad kommuns 1 472 föreningar sticker ut i relation till det antal föreningar som ingår i kommunens föreningsregister. Där listas 204 föreningar (Karlstads kommun, 2023), vilket motsvarar 14 procent av det totala antalet, eller ungefär motsvarande det faktiska antal som Eda kommun har. Torsby kommun verkar mer medveten om att det är ett rikt och aktivt föreningsliv som möter invånarna och besökarna i kommunen. Enligt hemsidan menar man att det finns 300 föreningar att välja bland (Torsby kommun, 2023). Ändå har kommunen alltså missat en fjärdedel av föreningarna. Även Arvika kommun lyfter med stolthet fram sina 370 föreningar, men i verkligheten finns ytterligare drygt 200 föreningar i kommunen (Arvika kommun, 2023). Det finns med andra ord en uppenbar diskrepans mellan kommunernas beskrivning av det lokala föreningslivet i sina föreningsregister och det faktiska antal idéburna organisationer som är registrerade i respektive kommun.

Anställda och omsättning i det värmländska civilsamhället

Efter beskrivningen av antal organisationer och deras spridning i länet samt fördelningen mellan olika juridiska former som getts ovan, kommer vi nu att studera hur många som kan antas vara anställda i civilsamhället samt dess ekonomiska omsättning.

Den idéburna sektorn uppfattas sällan som en arbetsgivare. De allra flesta civilsamhällesorganisationer i såväl Värmland som i Sverige som helhet drivs helt ideellt och med

hjälp av ideella krafter. Trots detta återfinns många anställningar inom civilsamhället och anställd personal utgör givetvis många gånger en viktig grund för att administrera de ideella krafterna, eller för att skapa förutsättningar för att koordinera och rikta det ideella engagemanget.

För att få en uppfattning om hur många anställda som det organiserade civilsamhället rymmer i Värmland utgår vi först från antalet arbetsställen. En verksamhet kategoriseras som ett arbetsställe när organisationen registrerar sig för moms, F-skatt eller som arbetsgivare.

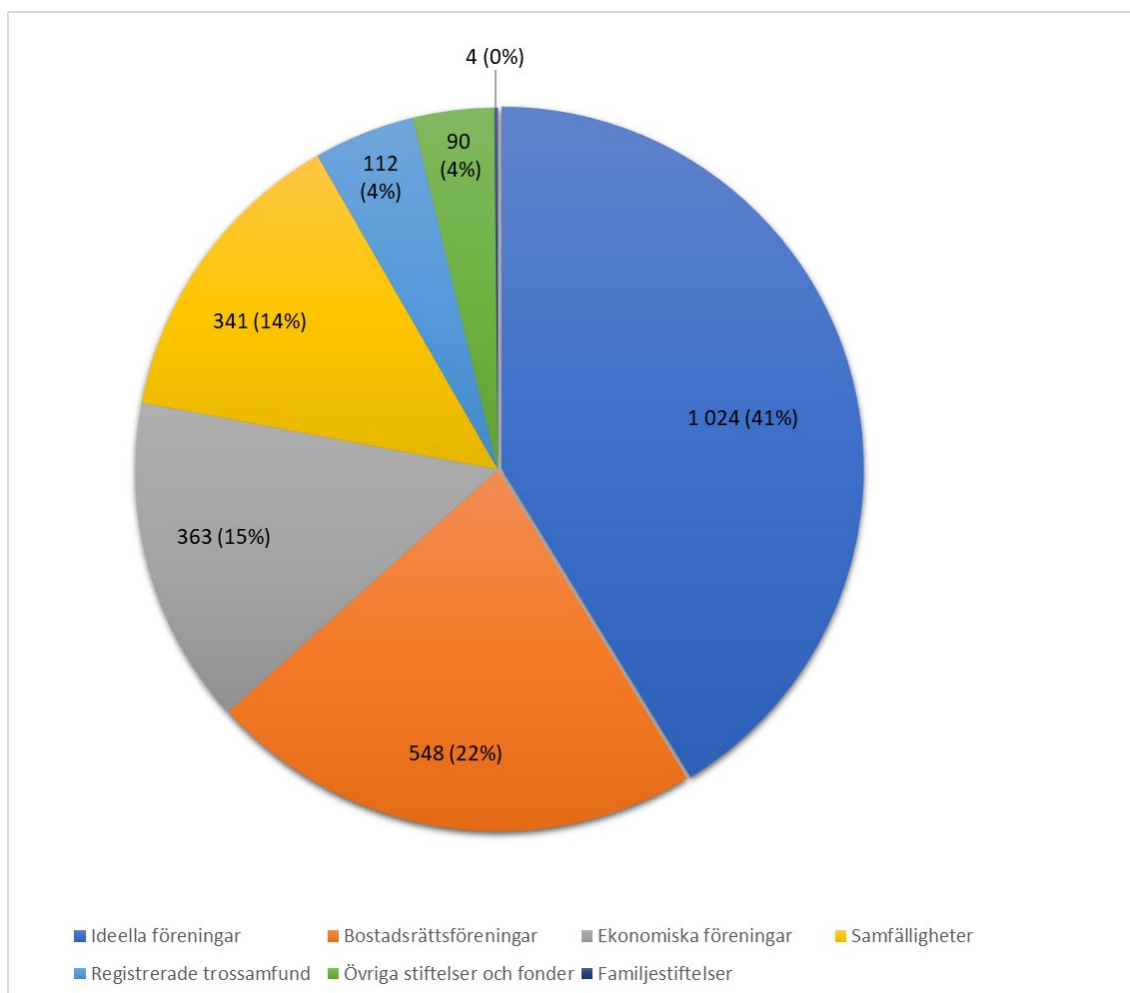

Diagram 2. Antal arbetsställen efter juridisk form.

Diagram 2 visar att antalet arbetsställen är högst bland de ideella föreningarna. Men i relation till antalet organisationer utifrån juridisk form så är de ideella föreningarnas omfattning som arbetsställe betydligt lägre med en andel på cirka 40 procent medan de utgör 64 procent av det totala antalet ideburna organisationer i länet. Detta följs av bostadsrättsföreningarna, vilket sannolikt beror på att de hanterar intäkter och utgifter i likhet med en ekonomisk förening. De två juridiska formerna bostadsrättsföreningar och ekonomiska föreningar står tillsammans för en dryg tredjedel (37 procent) av samtliga arbetsställen, trots att de sett till andelen organisationer är betydligt färre (13 procent av de ideburna organisationerna i länet).

Notera att den största andelen arbetsställen bland ideburna organisationer inte har några anställda. De är registrerade som ett arbetsställe på grund av att de har intäkter exempelvis genom försäljning av varor eller tjänster och som organisationen utför ideellt. På regionnivå uppgår antalet arbetsställen till 2 482 stycken, varav 1 640 inte har någon anställd personal. Kvar finns då 842 ideburna organisationer som har registrerat sig som ett arbetsställe och som har anställd personal. För att registreras som ett arbetsställe med anställd personal krävs att en anställd arbetar

minst 20 timmar per vecka (Bolagsfakta, 2023), alltså motsvarande en anställning på minst halvtid. Av sekretessskäl kategoriserar SCB de anställda i storleksgrupper om 1–4 anställda, 5–9, 10–19 och så vidare, vilket innebär att den data som finns tillgänglig för denna kartläggning inte kan visa på anställningar på individnivå. Se diagram 3.

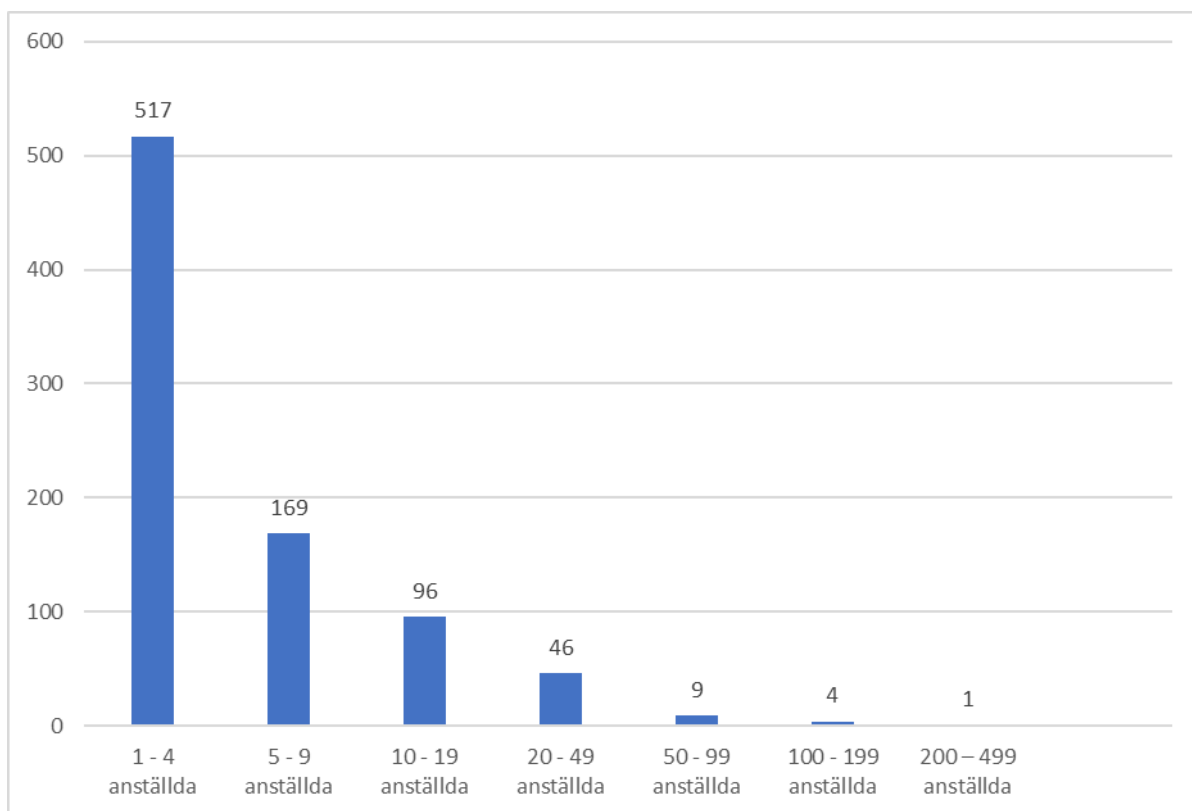

Diagram 3: Antal anställda efter storleksklasser

Även om den tillgängliga datan inte gör det möjligt att säga ett exakt antal på hur många som är anställda inom civilsamhället i Värmland så är det möjligt att göra en kvalificerad uppskattning utifrån en sammanställning av den information som finns i tabell 3. Utfallet av en sådan beräkning framgår av tabellen och baseras på att multiplicera antalet arbetsställen med det lägsta respektive högsta möjliga antal anställda i varje storleksklass.

Antal anställda	Lägsta möjliga antal anställda	Högsta möjliga antal anställda
1 – 4	517	2 068
5 – 9	845	1 521
10 – 19	960	1 824
20 – 49	920	2 254
50 – 99	450	891
100 – 199	400	796
200 – 499	200	499
TOTALT	4 292	9 853

Tabell 3: Antal anställda i storleksklasser fördelat efter lägst respektive högst möjligt antal anställda.

Med andra ord är det i Värmlands län mellan 4 292 och 9 853 personer som är anställda på minst halvtid inom någon av det civila samhällets organisationer. Om man tar fram ett medelvärde av detta kan antalet anställda i Värmland uppskattas till närmare 7 100 personer. Andra

undersökningar indikerar att det dock kan vara en aningen hög uppskattning. När Region Skåne under sommaren 2023 tog fram exakt data för antalet anställda inom det organiserade civilsamhället konstaterades att varje arbetsställe i genomsnitt har 2,6 anställda (Lindell, 2023). För Värmland skulle det i så fall innebära 6 700 anställda.

Nedan kommer vi bearbeta datan kring antalet arbetsställen och anställda utifrån dels Värmlands största idéburna arbetsgivare som har fler än 100 anställda, dels utifrån de vanligaste kategorierna av arbetsställen.

Fördjupning kring organisationer med fler än 100 anställda

Det finns en organisation som har fler än 200 anställda i Värmland. Den finns i Kristinehamn och är en ideell förening i kategorin Annan serviceverksamhet. På branschnivån definieras den som en Intresseorganisation eller religiöst samfund. Slutligen kan konstateras att verksamheten som huvudsyssla utgör en Arbetsgivarorganisation.

Det finns fyra organisationer som har mellan 100-199 anställda. Tre av dessa finns i Karlstads och en i Storfors kommun. I Karlstad är två organisationer ekonomiska föreningar, varav en kategoriseras som Fastighetsverksamhet. Den andra ekonomiska föreningen ingår inom kategorin Transport och magasinering, och ägnar sig på branschnivån åt Detaljhandel och har som huvudsyssla registrerat verksamheten som ett Varuhus och stormarknad med brett sortiment. Det tredje bolaget i Karlstad ingår i den juridiska formen övriga stiftelser och fonder, under kategorin Kultur, nöje och fritid. Som huvudsyssla är verksamheten ett Stödföretag till artistisk verksamhet. Även i Storfors ingår verksamheten i den juridiska formen Övriga stiftelser och fonder. På kategorinivån är det utbildning som verksamheten fokuserar. Huvudsysslan anger Grundskola eller förskoleklass. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att när det rör sig om stora bolag med ett stort antal anställda är det i första hand ekonomiska föreningar eller övriga stiftelser och fonder som utgör basen i den juridiska formen. Det är sällan som dessa verksamheter uppfattas som idéburen verksamhet, men verksamheterna knyter ändå an till idéburen utbildning, kulturell verksamhet eller Kooperation.

Fördjupning av de vanligaste kategorierna där idéburna organisationer har anställd personal

Vi återgår nu till den mer övergripande nivån av idéburna organisationer, alltså utan att ta hänsyn till juridisk form och ser till de tio vanligaste kategorierna som har registrerats som ett arbetsställe. Kolumn 2 i tabell 4 visar det totala antalet arbetsställen inom dessa tio kategorier, vilket uppgår till nästan 2 400. Genom att slå samman alla de arbetsställen som har anställd personal (alltså oavsett antalet anställda) så framkommer att drygt en tredjedel, 830 organisationer, har anställd personal i någon omfattning. Det kan jämföras med det totala antalet arbetsställen med anställd personal, som uppgår till totalt 842 stycken. Det är alltså bara ett fåtal arbetsställen med anställd personal som inte återfinns inom någon av dessa tio kategorier.

Kategori	Arbetsställen	Antal anställda							
		0	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-199	200-499
Fastighetsverksamhet	1014	836	144	26	4	1	2	1	
Annan serviceverksamhet	603	336	175	41	36	12	2	0	1
Kultur nöje och fritid	395	253	103	22	9	5	2	1	
Utbildning	109	14	29	38	15	12	0	1	
Transport och magasinering	79	7	11	22	22	13	3	1	
Informations- och kommunikationsverksamhet	61	54	6	1					
Jordbruk skogsbruk och fiske	48	26	16	4	2				
Vård och omsorg; sociala tjänster	36	9	14	9	3	1			
Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	36	23	5	2	5	1			
Hotell- och restaurangverksamhet	17	10	5	2					
Summa	2398	1568	508	167	96	45	9	4	1

Tabell 4. De tio vanligaste kategorierna av idéburen verksamhet som registrerats som arbetsställe.

Utifrån tabellen framgår tydligt att de allra flesta arbetsställena saknar anställd personal. Dessutom ser vi att de flesta arbetsställena, 1 014 stycken, finns inom fastighetsverksamhet. Här återfinns många bostadsrättsföreningar, men det kan också röra sig om samfälligheter eller ideella föreningar som förvaltar fastigheter. Men i denna kategori är det också 836 organisationer som inte har någon anställd personal.

Totalt är det inom kategorierna Annan serviceverksamhet samt Kultur, nöje och fritid som det finns flest anställda. Sett till antal organisationer så är också dessa flest inom dessa kategorier, och som juridisk form är ideella föreningar vanligast. Kategorierna utbildning, transport och magasinering samt vård och omsorg är de kategorier som relativt sett har flest verksamheter igång med anställd personal.

Med fortsatt utgångspunkt i de ideella föreningarna vill vi uppmärksamma inom vilka huvudsysslor som det förekommer flest antal anställda. I diagram 4 har det totala antalet arbetsställen samt arbetsställen med noll antal anställda tagits bort. Diagrammet är logaritmiskt, vilket innebär att steget mellan 1-10 är lika långt som mellan 10-100. Genom denna diagramform får vi syn på de arbetsställena som har anställda i nivåerna 5-9 samt 10-19 anställda.

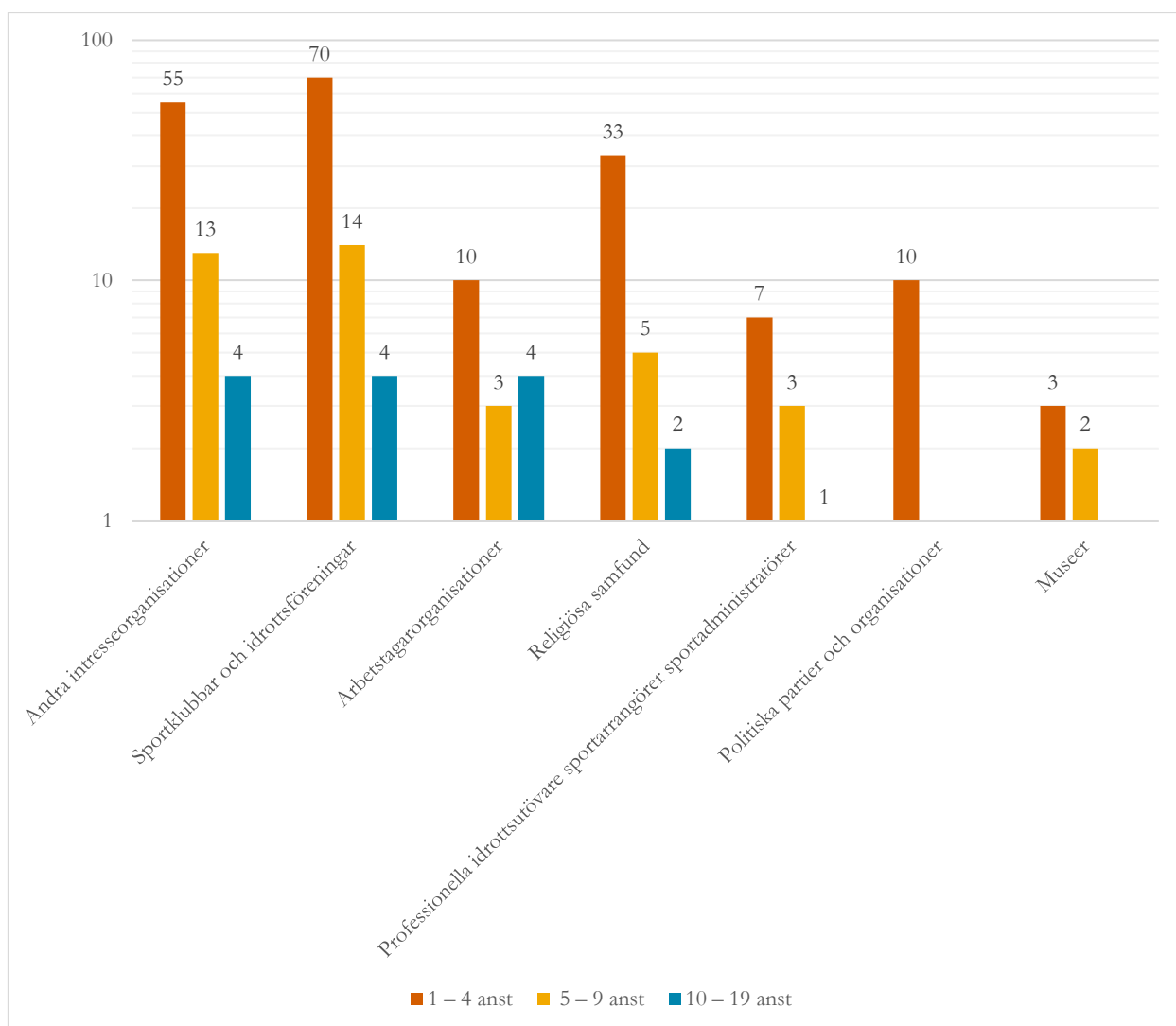

Diagram 4. Antal arbetsställen med anställd personal utifrån den juridiska formen Ideell förening, nedbrutet på huvudsyssla. Logaritmisk skala.

Om vi först ser till grupperingarna av antalet anställda så framgår att det är mycket ovanligt med ideella föreningar som har fler än fyra anställda i sina verksamheter. Det är alltså endast inom huvudsysslorna andra intresseorganisationer samt sportklubbar och idrottsföreningar som det förekommer fler än fem arbetsställen i den storleksordningen (13 respektive 14 arbetsställen). Inom samma huvudsysslor är det dock relativt vanligt förekommande med arbetsställen med upp till fyra anställda (55 kontra 70). Storleksklasserna med antal anställda krymper snabbt. Ser vi till de grå staplarna som ramar in arbetsplatser med mellan 10–19 anställda så är det alltså en mycket ovanlig förekomst bland de totalt 5 444 ideella föreningarna i Värmlands län. Det visar tydligt att det krävs stora ideella insatser och ansträngningar för att hålla dessa organisationers verksamheter rullande. Det ideella engagemanget är därvidlag helt avgörande för att få till stånd satsningar och aktiviteter, ofta för samhällets barn och unga, att bära andra medborgares röster eller erbjuda utsatta värme och något att äta. Det förekommer totalt fyra organisationer som har fler än 19 anställda.

Omsättning och omsättningsklasser av idéburen verksamhet

Det är svårt att ge en generell beskrivning av den idéburna sektorns omsättning. Det finns ett litet antal stora ekonomiska föreningar och stiftelser som driver upp omsättningen (de flesta av dessa

återfinns i Karlstads kommun). Därför är det viktigt att hålla isär den totala omsättningen i den idéburna sektorn från omsättningen i de ideella föreningar som allmänheten vanligtvis tolkar som idéburen verksamhet.

Statistiken avseende omsättning redovisas på liknande sätt som att anställda redovisas i storleksklasser, vilket diskuterats ovan. Grupperingarna omfattar omsättning upp till 1 000 kronor, 1000 – 500 000 kronor, nästa steg sträcker sig till 1 miljon, sedan 1 – 5 miljoner och så vidare.

Av kartläggningen framkommer att det är få civilsamhällsorganisationer som omsätter 10 miljoner kronor eller mer, de är under 20 stycken i hela Värmland. När vi orienterar oss i dessa omsättningstoppar kan vi konstatera att det handlar om några Bostadsrättsföreningar med säte i Karlstad och Hammarö, fyra övriga stiftelser och fonder, fyra ideella föreningar och resterande är ekonomiska föreningar. Utöver nämnda kommuner så är organisationerna verksamma i Storfors, Munkfors, Arvika och Kristinehamn. Det är först när vi kommer ner till omsättningsnivåer upp till en miljon som idéburen verksamhet förekommer i samtliga kommuner. Den juridiska form som omsätter minst är Samfälligheter.

Ser vi till diagram 5 och 6 så visar de på samma slutsats från lite olika håll och det är att omsättningen inom de idéburna verksamheterna är mycket begränsad. Diagram 5 visar de 12 huvudsysslor som har högst omsättning i länet, utifrån fyra omsättningsklasser. Den högsta omsättningen sträcker sig upp till fem miljoner kronor och återfinns i Bostadsrättsföreningar (12 stycken) samt Andra intresseorganisationer (5 stycken). Högre omsättningsklasser än så är inte värdefullt att visa, då de är så få. Notera att diagrammet är logaritmiskt.

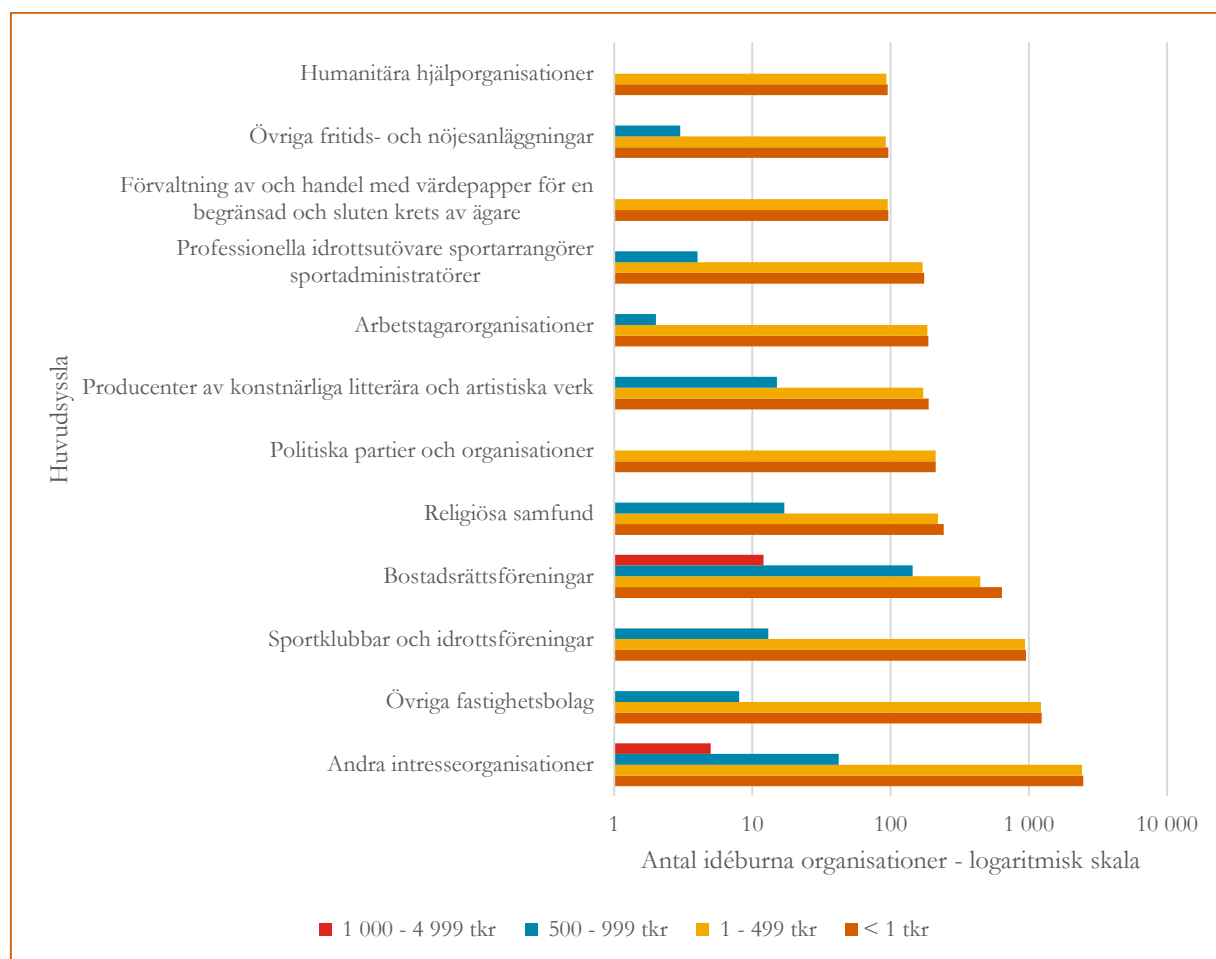

Diagram 5. Idéburna organisationers huvudsysslor med högst omsättning i Värmland. Logaritmisk skala.

Endast sett till den juridiska formen ideella föreningar är det 137 föreningar som omsätter mellan 1000 kronor och upp till en miljon. 21 ideella föreningar har en omsättning från 1 till 5 miljoner kronor. Utav de totalt 1 024 ideella föreningarna som har registrerat sig som ett arbetsställe är det alltså endast cirka 14 procent som har en omsättning upp till 5 miljoner kronor.

Om vi stannar kvar i den juridiska formen ideella föreningar och ser till dem som registrerat ett arbetsställe och jämför med endast den lägsta omsättningsklassen, dvs under 1 000 kronor så framgår enligt diagram 6 tydligt att de ideella föreningarna rör sig med ett ringa kapital. Det är viktigt att förstå detta i relation till föreningarnas förmåga att bidra i samhällsutvecklingen och livet i stort runt om i Värmlands kommuner.

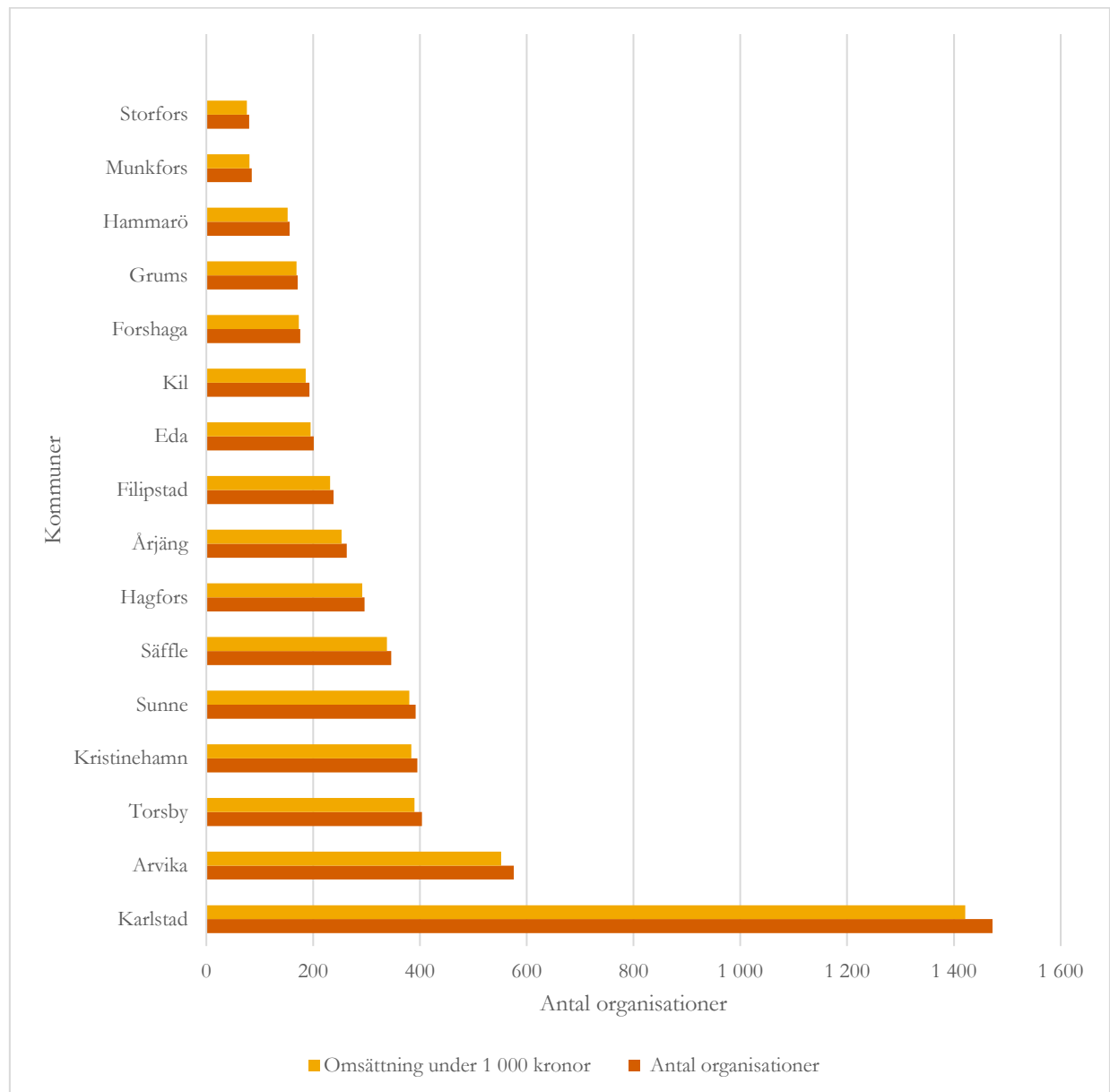

Diagram 6. Antalet idéburna organisationer och hur många av dem som omsätter mindre än 1 000 kronor. Fördelat efter kommun.

Det ideella arbetets omfattning och värde

Tidigare i denna rapport, i kapitlet “Det svenska civilsamhället idag”, har vi beskrivit omfattningen på det ideella arbete som varje år utförs i Sverige. När vi nu pekat på omfattningen

på den idéburna sektorns omsättning i Värmlands län är det också intressant att försöka sätta ett ekonomiskt värde på den ideella sidan av dessa organisationers verksamheter. Det finns inte data att samla in rörande den typen av uppgifter för varken Värmlands län eller något annat län, eller för den delen för Sverige i sin helhet. Men forskare vid Marie Cederschiöld högskola i samarbete med SCB arbetade 2018 fram en beräkningsmodell för just detta. Man utgick då från nationella data för att förstå det ideella arbetets omfattning och värde i Sverige (Segnestam Larsson & Wagndal, 2018).

Under 2014, det år som ovan nämnda studie undersökte, ägnade sig varannan vuxen svensk regelbundet åt någon form av ideellt arbete, det vill säga obetalt arbete som utförs inom ramen för en civilsamhällesorganisation. Uppskattningsvis arbetade 3 750 000 människor ideellt, motsvarande 676 miljoner timmar.

Det sammanlagda värdet av dessa ideella insatser beräknades till 131 miljarder kronor, vilket motsvarade 3,32 procent av BNP. Det innebär att det ideella arbetet utgjorde en något större andel än detaljhandelns värde under samma år (3,27 procent av BNP).

Omräknat till de förhållanden som råder i Värmland, med en befolkning som motsvarar 2,7 procent av Sveriges vuxna befolkning, så skulle det innebära att fler än 100 000 människor arbetade ideellt i en omfattning motsvarande drygt 18 miljoner timmar. Värdet av detta arbete beräknas då till 3,54 miljarder, enligt 2014 års penningvärde. Detta är förstås uppskattningar baserade på en matematisk uträkning och uppskattad omfattning av det ideella arbetet. Det är alltså möjligt att Värmland skiljer sig från det nationella snittet på ett eller annat sätt men det ger en fingervisning om en ungefärlig, uppskattad, volym på det ideella arbetet och tas här fram främst för att påminna om att inte glömma denna resurs och centrala del i vad civilsamhället gör genom att enkom ta hänsyn till de siffror som tydligt syns i statistiken.

Juridiska former i relation till huvudsyssla

Kartläggningen visar att idéburna organisationer i stort har såväl få anställda som låg omsättning. Det finns ett litet antal organisationer som sticker ut och som sällan till vardags uppfattas som idéburna aktörer. De är också mest förekommande inom de juridiska formerna Ekonomiska föreningar, Bostadsrättsföreningar och Övriga stiftelser och fonder. Som exempel kan nämnas drivmedelsorganisationen OK Värmland och matvarukedjan COOP Värmland som är väletablerade ekonomiska föreningar och konsumentkooperativ som grundades 1927 respektive 1899. Men det finns även ett litet antal ideella föreningar som i sammanhanget omsätter höga belopp.

Vi har tidigare i detta kapitel diskuterat de olika juridiska former som räknas till de idéburna organisationerna och bland annat konstaterat att ideell förening är den överlägset mest vanligt förekommande. Men hur klassificerar dessa organisationer sin verksamhet? De vanligast förekommande grupperingar som framträder när man slår samman kategori, bransch och huvudsyssla blir ytterligare ett sätt att spåra inom vilka olika verksamheter som de juridiska formerna förekommer, vilket framgår av diagram 7.

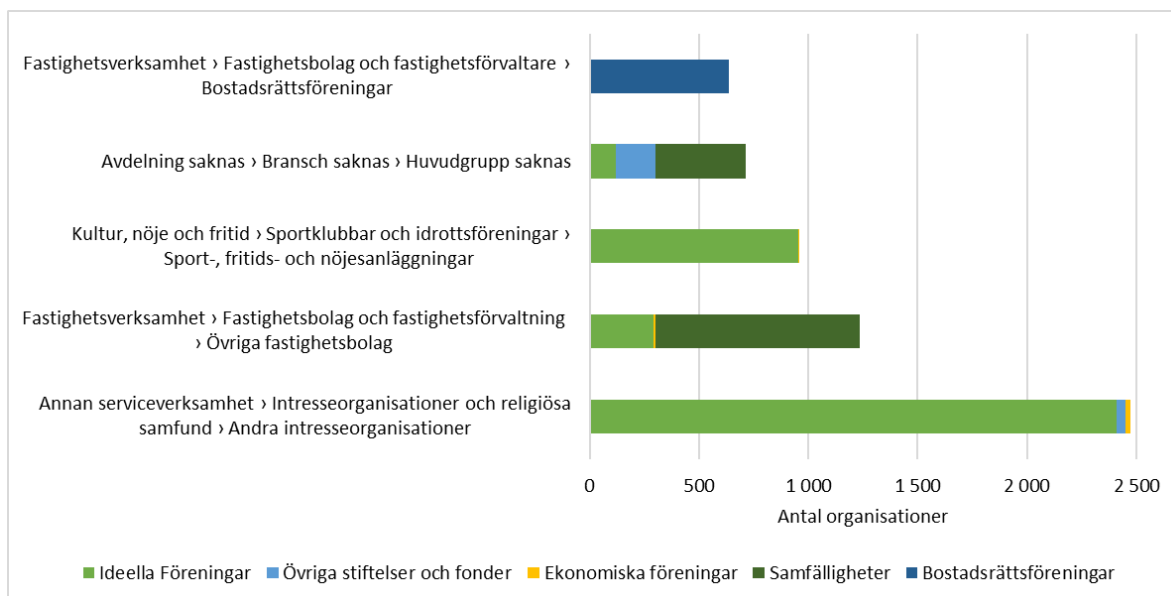

Diagram 7. De fem vanligaste grupperna av de samlade Kategorierna, Branscherna och Huvudsysslorna utifrån juridisk form

Exempelvis är den juridiska formen bostadsrättsföreningar uteslutande representerad inom ramen för Fastighetsverksamhet med branschen Fastighetsbolag och fastighetsförvaltare med huvudsyssla Bostadsrättsföreningar. Men det förekommer också andra verksamheter inom samma kategori och bransch, men där huvudsysslan är Övriga fastighetsbolag. Här framträder istället samfälligheter som en vanlig juridisk form följt av ideella föreningar. Även om bostadsrättsföreningarnas verksamhet sannolikt skiljer sig mycket från de övriga fastighetsbolagens kan det konstateras att närmare 2 000 idéburna organisationer är engagerade inom kategorin Fastighetsverksamhet. Runt 300 av dessa är ideella föreningar.

De ideella föreningarnas dominans återfinns som väntat inom såväl Annan serviceverksamhet som Kultur, nöje och fritid.

Den fjärde vanligaste grupperingen är den där det saknas avdelningar, bransch och huvudsyssla. Här dominerar samfälligheterna. En förklaring till detta kan vara att de tillhör den juridiska form som omsätter minst och som därmed sannolikt saknar ekonomiskt stöd från kommunen. Därmed kan också registreringen vara ofullständig. Här återfinns även ett hundratal ideella föreningar, sannolikt av samma skäl. Vad som ligger bakom varför övriga stiftelser och fonder också förekommer i denna kategori är däremot svårt att förklara utifrån denna kartläggning. De står exempelvis under tillsyn av Länsstyrelsen och stiftas inte sällan efter donationer med instruktioner kring hur dessa medel ska fördelas, vilket borde betyda att mer detaljerad information om deras verksamheter borde finnas.

Vi har redan gjort många jämförelser med och lyft de ideella föreningarna och skälet är som nämnts att det är inom denna juridiska form som det breda föreningslivet oftast framträder. Avsikten med nästa del av kartläggningen är att fördjupa analysen av just de ideella föreningarnas verksamheter utifrån näringsgrensindelningarna Kategori, Bransch och Huvudsyssla.

Ideella föreningars verksamheter på Kategorinivå

Antalet ideella föreningar uppgår som tidigare nämnts till 5 444 organisationer. Dessa fördelar sig över de 21 olika kategorier som SNI-kodsystemet har som en inledande kategoriseringsmarkör. Av dessa är det 122 organisationer som har lämnat så knapphändiga uppgifter vid registrering hos Skatteverket att de inte går att placera under en kategori. De faller i stället under Avdelning

saknas. Kvar blir då 5 322 civilsamhällsorganisationer som fördelas över de totalt 21 olika valbara kategorierna. I fyra kategorier förekommer inte några idéburna verksamheter. Dessa är Försörjning av el, gas, värme och el; Förvärvsarbete i hushåll; Utvinning av mineral, samt Verksamhet vid internationella organisationer. Inom den första av dessa fyra finns dock fyra idéburna organisationer, men inom andra juridiska former. De övriga tre förekommer inte alls som idéburen verksamhet i Värmland.

I ytterligare åtta kategorier förekommer ideella föreningar, men i så litet antal att de lämnas utanför analyserna av detta material. Återstår gör nio kategorier som i stigande skala utifrån hur vanliga de är bland ideella föreningar är: Informations- och kommunikationsverksamhet (25), Offentlig förvaltning och försvar (25), Utbildning (31), Jordbruk, Skogsbruk, Fiske (53), Vattenförsörjning; avloppsrening, avfallshantering och sanering (60), Vård och omsorg, sociala tjänster (123), Fastighetsverksamhet (323), Kultur nöje och fritid (1 538) samt Annan serviceverksamhet (3 069) (se diagram 8).

Det framgår tydligt att det är inom de två sista kategorierna som vi har den stora majoriteten av de ideella föreningarna. Dessa två kategorier samlar tillsammans 4 607 organisationer och totalt utgör de nu nämnda kategorierna 5 247 civilsamhällsorganisationer (det vill säga oavsett juridisk form). Det återstår därmed endast ett 70-tal organisationer som faller inom de 9 kategorier som inte är omnämnda här.

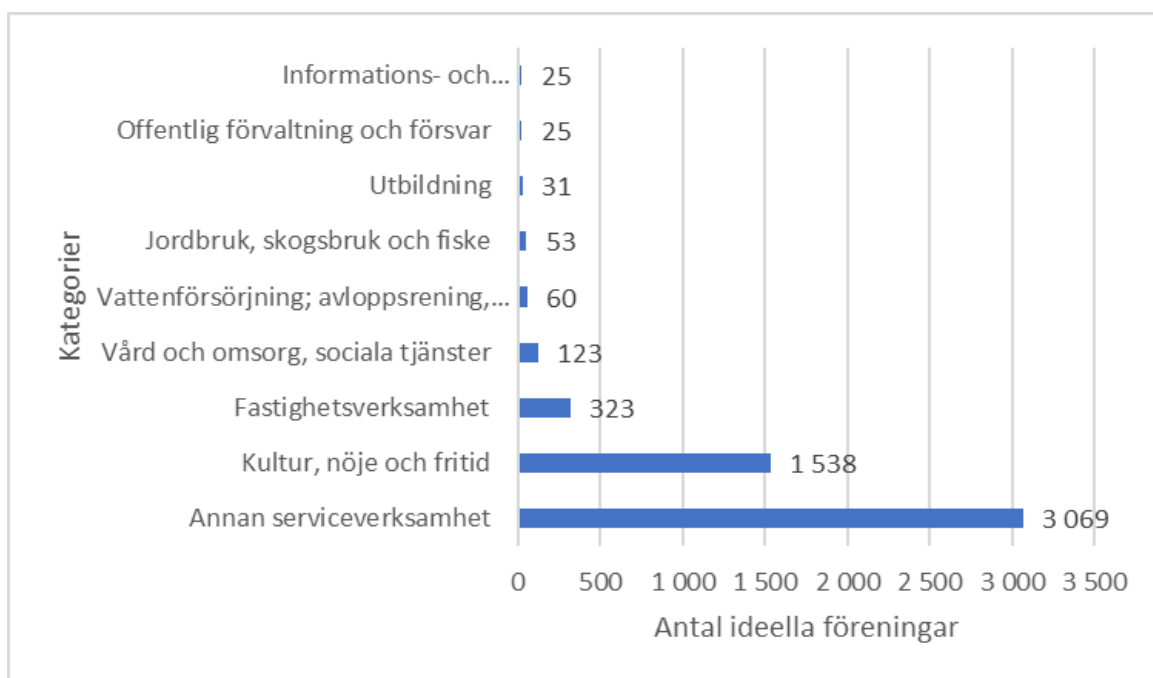

Diagram 8: Ideella föreningars verksamheter på kategorinivå

En klar majoritet av de ideella föreningarna faller inom kategorin Annan serviceverksamhet, vilket tyder på att SNI-kodningen av idéburna organisationer i allmänhet och ideella föreningar i synnerhet är dåligt anpassade efter dessa verksamheter. Det är något som också begränsar möjligheten till större förståelse för de idéburna organisationerna och deras verksamheter, något vi kommer att återvända till i rapportens slutkapitel.

Annan serviceverksamhet

Till att börja med förekommer tre olika branscher under Annan serviceverksamhet. Två av dessa branscher rymmer ideella föreningar: Andra Konsumenttjänstföretag, med fyra ideella föreningar; samt Intressebevakning – religiös verksamhet, med totalt 3 065 ideella föreningar (se diagram 9)

En intressant detalj är att av de fyra ideella föreningar som förekommer inom Andra konsumenttjänsteföretag är det ett som på totalen bedriver ganska omfattande verksamhet runt om i hela Värmland. Den har sitt säte i Karlstad med SNI-koden Inrättning av kroppsvård. Föreningen har dock verksamhet i samtliga kommuner utom Sunne och Storfors. Verksamheten har mellan 1-4 anställda i övriga kommuner utom i Karlstad där antalet anställda är mellan 5-9 personer.

Den stora stocken av ideella föreningar, men också av de idéburna organisationerna i stort återfinns alltså inom branschområdet Intressebevakning – religiös verksamhet. Dessa fördelas under sju olika SNI-koder (huvudsysslor). Nästan 80 procent eller 2 410 ideella föreningar faller inom SNI-kod Andra intresseorganisationer. 212 föreningar utgörs av politiska partier och organisationer. Därutöver förekommer 189 arbetsgivarorganisationer som drivs som ideella föreningar. Religiösa samfund omfattar 171 föreningar. Slutligen drivs ett till antalet ganska många bransch- och yrkesorganisationer som ideella föreningar och som omfattar 67 respektive 16 organisationer.

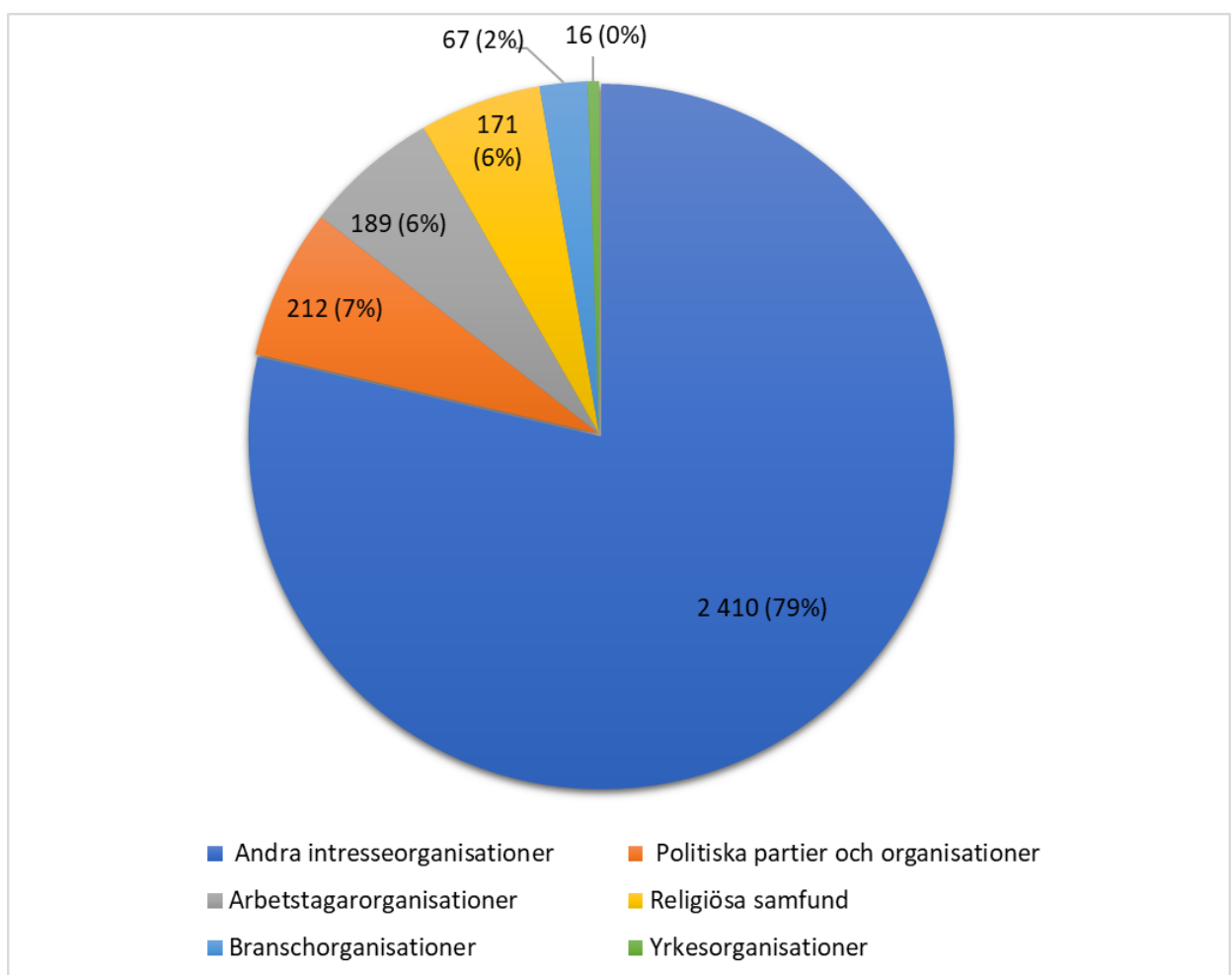

Diagram 9: Ideella föreningars huvudsysslor, under kategorin Annan Serviceverksamhet och bransch Intressebevakning och religiös verksamhet

Kultur, Nöje och Fritid

På Kategorinivå är den näst vanligaste verksamheten Kultur, nöje och fritid. Ser man på det samlade antalet idéburna organisationer som är verksamma inom detta avdelningsområde oavsett juridisk form så finns det 1 591 organisationer. När vi zoomar in på de ideella föreningarna blir

det tydligt att de utgör en överväldigande majoritet med 1 538 organisationer (97 %). Det finns ett 40-tal ekonomiska föreningar som i första hand utgörs av professionella kulturutövare.

När den här kategorin bryts ner på branschnivå framgår att det förekommer en något ökad diversifiering av branscher än under den tidigare kategorin Annan serviceverksamhet, där intressebevakning och religiös verksamhet är tydligt dominerande. Under Kultur, nöje och fritid finns branscherna Sport-, fritid- och nöjesverksamhet med 1 244 organisationer och Enheter för konstnärlig-, kulturell- och underhållningsverksamhet med 258 organisationer. Här finns också 30 ideella föreningar som bedriver Bibliotek arkiv och museer samt sex stycken som bedriver Spel och vadhållningsföretag. Nedan bryter vi ner branscherna Sport, fritid- och nöjesverksamhet samt Enheter för konstnärlig-, kulturell- och underhållningsverksamhet till de olika huvudsysslor som ingår i respektive bransch.

I branschen Sport, fritid- och nöjesverksamhet (se diagram 10) är Sport och idrott den mest dominerande huvudsysslan, men det är alltså något som inte framgår av kategorinamnet (Kultur, nöje och fritid), vilket kan bidra till en viss förvirring. Här finns 953 registrerade verksamheter som omfattar närmare 80 procent av hela branschen. I den näst vanligaste huvudsysslan återfinns 168 Professionella idrottsutövare, sportarrangörer, sportadministratörer. Därefter följer 15 stycken Övriga fritids- och nöjesanläggningar följt av bland annat 12 stycken Tävlingsstall.

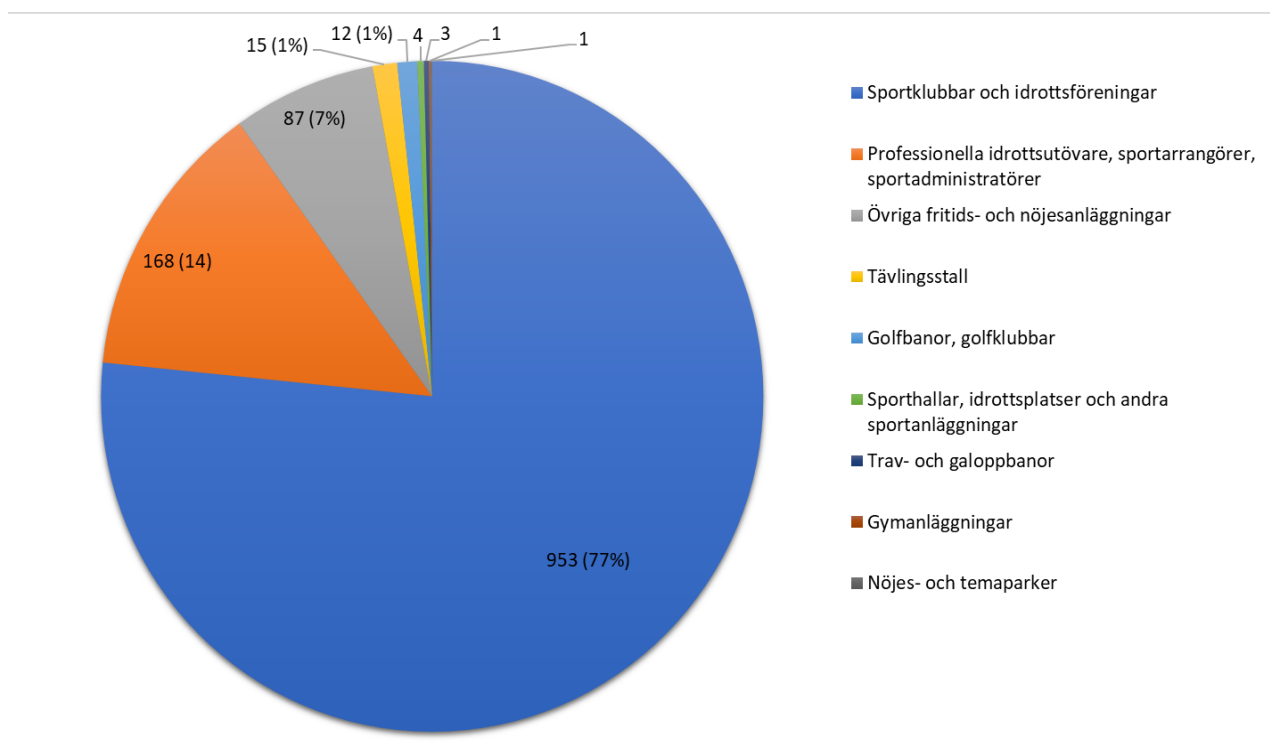

Diagram 10: Ideella föreningars huvudsysslor inom branschen Sport-, fritids- och nöjesverksamhet

I branschen Enheter för konstnärlig-, kulturell- och underhållningsverksamhet fördelar sig de 258 organisationerna i tre grupper. Majoriteten, 164 föreningar, ägnar sig åt huvudsysslan Producenter av konstnärliga, litterära och artistiska verk, medan 90 föreningar sorteras in under Enskilda artister, författare och journalister. Den tredje gruppen består av fyra stycken Stödföretag till artistisk verksamhet. Notera att dessa stödföretag alltså drivs som ideella föreningar.

En fördjupning i två verksamhetsområden

Kartläggningen har hittills haft mycket fokus på den idéburna sektorn på ett övergripande plan och därpå en fördjupande del kring de ideella föreningarnas verksamhet och huvudsysslor. I denna del vill vi fördjupa oss i två verksamheter och presentera hur och på vilka sätt som civilsamhället är aktivt just i dessa. Vi kommer då återigen att se till samtliga juridiska former. Verksamhetsområdena är Idéburen vård och omsorg respektive Idéburen utbildningsverksamhet. Ingen av dessa verksamheter involverar särskilt många organisationer utan kvalar in på mellan sjunde och nionde plats när det gäller antal organisationer. Det kanske främsta skälet till att lyfta fram just dessa verksamheter ligger i att de är klassiska välfärdsområden där de offentliga strukturerna har ett stort ansvar. De utgör kommunens största budgetposter med runt 30 procent vardera, främst på grund av att de fodrar mycket personal och ytor. Men ett annat skäl till att lyfta fram dessa verksamheter är för att de är historiskt sett har initierats, drivits och finansierats via ideella krafter.

Idéburen vård och omsorg

Förekomsten av idéburna verksamheter inom kategorin Vård och omsorg är på länsnivå 137 organisationer. De fördelar sig över de juridiska formerna med 123 ideella föreningar, åtta ekonomiska föreningar och sex övriga stiftelser och fonder.

Av de 137 organisationerna erbjuder 90 procent, eller 124 stycken insatser inom branschen Öppna sociala insatser (se diagram 11). Sett till huvudsysslor är humanitära hjälporganisationer vanligast med 95 organisationer. Detta följs av 19 socialkontor. Tyvärr blir det på nivån huvudsyssla ganska svårt att förstå vad humanitära hjälporganisationer egentligen är för något och hur man kan förstå humanitära hjälporganisationer som en huvudsyssla. Vi kan anta att exempelvis Röda Korset kvalar in här, men vi vet inte exakt hur den organisationen har registrerat sig hos Skatteverket. Men om så är fallet så finns alltså ytterligare 94 organisationer i Värmland som i första hand utgör en humanitär hjälporganisation. Lokalt återfinns 24 stycken i Karlstad, 9 i Arvika och lika många i Torsby, men de finns representerade i alla kommuner.

Notera att som hjälporganisation betraktad så ingår till exempel inte Svenska kyrkan här, som är ett trossamfund. I händelse av kris och oro utgör dock Svenska kyrkan en mycket viktig humanitär hjälporganisation.

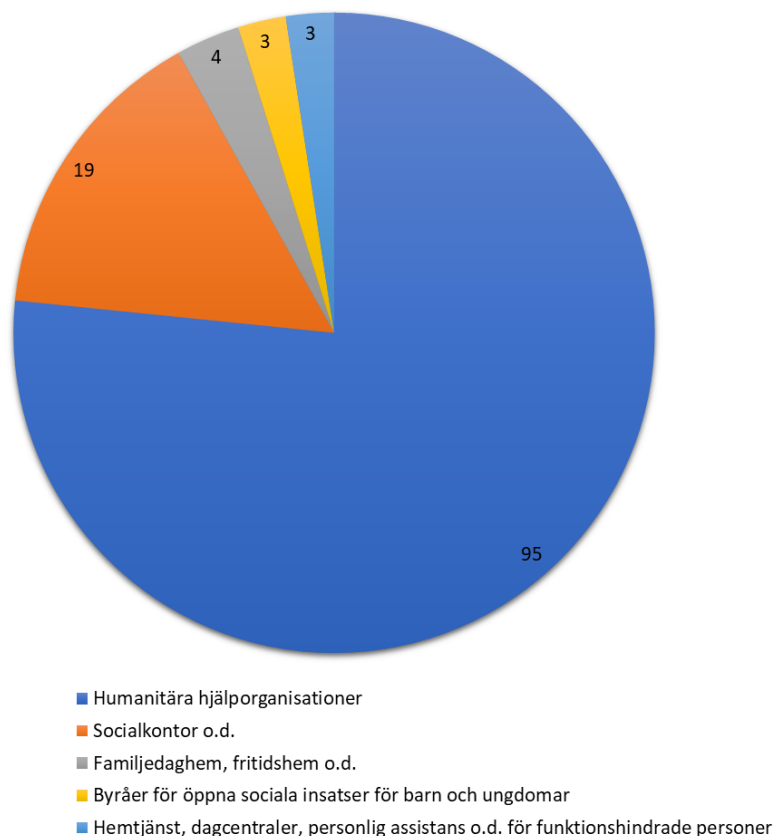

Diagram 11: Idéburen verksamhet inom branschområde Öppna sociala insatser inom kategori Vård och omsorg.

Ser vi till den näst vanligaste huvudsysslan, Socialkontoren, så är det en verksamhet som normalt sett uppfattas som ett tydligt kommunalt kärnuppdrag. Hur detta ska förstås kan inte föreliggande kartläggning svara på.

Inom denna bransch förekommer också ett antal familjehem, hemtjänstverksamhet samt öppna sociala insatser för barn och ungdomar. Men denna typ av huvudsyssla ingår också i branscherna Hälso- och sjukvård samt Vård och omsorg med boende med sju respektive sex organisationer. Totalt handlar det alltså om ett drygt 20-tal verksamma organisationer inom dessa huvudsysslor som erbjuder familjedag- eller fritidshem, specifika sociala insatser för barn och unga eller boende med särskild service för personer med fysisk eller kognitiv funktionsnedsättning.

Om de sociala verksamheterna anses vara personalkrävande i offentliga sammanhang så kan vi konstatera att så inte verkar vara fallet inom den idéburna verksamheten. I Karlstad finns exempelvis endast en organisation registrerad som ett arbetsställe. Flest finns i Årjäng med tre arbetsställen följt av Filipstad med två.

När det gäller omsättning och omsättningsklasser återfinns samma tydliga mönster. Av de 137 omsätter 129 mindre än 1000 kronor per år. Det finns en organisation som når en omsättning på mellan 5 till 10 miljoner, och det är en Öppen enhet för hälso- och sjukvård utan läkare.

Inom ramen för de verksamheter som ändå finns etablerade i Värmland, där det sannolikt finns mycket kompetens, men sällan ekonomiska resurser för ersättning i form av lön, så skulle det vara intressant att fördjupa den här typen av analyser tillsammans med kommunerna för att identifiera dessa organisationer och bygga möjlig dialog och samverkan.

Idéburen utbildningsverksamhet

På liknande sätt som inom idéburen vård och omsorg är det samma juridiska former som utgör grunden inom idéburen utbildningsverksamhet. Men fördelningen dem emellan är annorlunda. Här är ekonomiska föreningar dominerande med 51 organisationer, dessa följs av 31 ideella föreningar och tre organisationer som är övriga stiftelser och fonder. Totalt alltså 85 civilsamhällsorganisationer som är aktiva i kategorin utbildning. Dessa fördelar sig enligt diagram 12.

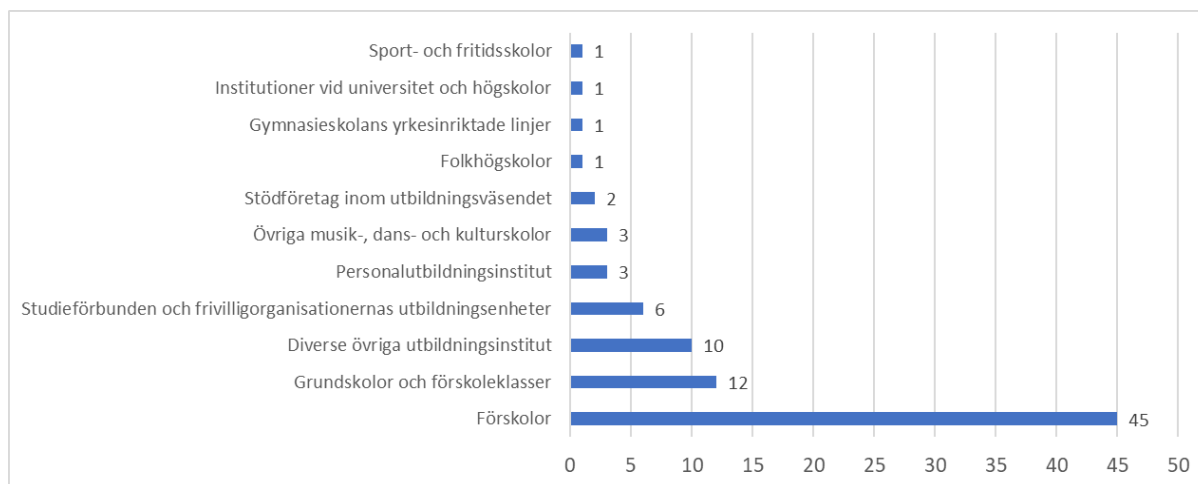

Diagram 12: Idéburna huvudsysslor under kategori Utbildning och bransch Utbildningsväsende.

Som går att följa i diagram 12 ägnar sig drygt hälften, 45 stycken, åt förskoleverksamhet som huvudsyssla. Det finns 12 grund- eller förskolor. Den organiserade folkbildningens organisationer, i form av studieförbund och folkhögskolor är också en del av detta. Antalet studieförbund som återfinns inom denna huvudsyssla i Värmland uppgår till sex stycken. Det finns totalt tio studieförbund i Sverige (exkl. Riksidrottens studieförbund). Fyra av dessa hittar vi alltså inte här, vilket troligen inte betyder att de studieförbunden inte är aktiva i Värmland utan att de återfinns i någon annan kategori. Det visar på svårigheten med att fånga in civilsamhället när organisationerna väljer att kategorisera sin verksamhet utifrån olika principer.

Totalt finns sex folkhögskolor i Värmland, varav fem är regionägda och den enda idéburna organisationen, som är en av Sveriges 113 rörelsefolkhighögskolor (Folkbildningsrådet, 2023), är Geijerskolan i form av en stiftelse.

Lokalt är det Karlstads kommun som dominerar den idéburna utbildningsverksamheten. Både sett till antal organisationer och antal arbetsställen med 35 respektive 34. Arvika, Hagfors och Sunne har vardera 6 organisationer. Sedan faller antalet till fem, tre och en. De enskilda organisationerna återfinns i Storfors och Munkfors. Ser man till arbetsställen så sker det något intressant. I samtliga kommuner utom i Karlstad är det fler arbetsställen registrerade än organisationer. Förklaringen till detta är att en organisation kan ha flera arbetsställen. Det kan bero på att det finns utbildningsverksamheter där det finns ett huvudkontor för verksamheten i en del av länet eller i ett annat län, och sedan har man lokala kontor för själva verksamheten.

Ser vi enkom till studieförbunden så är de exempelvis fyra stycken till antalet i Karlstad, men har 10 stycken arbetsställen. Arvika saknar helt studieförbund (som har registrerat sin organisation inom kategorin utbildning) men har däremot fyra arbetsställen, vilket tyder på att det finns fyra studieförbund som har lokaler i kommunen. Totalt sett finns det endast registrerade studieförbund i två kommuner utöver Karlstad, nämligen Hagfors och Hammarö, med ett vardera. Endast Grums och Munkfors kommun saknar helt arbetsställen enligt denna huvudsyssla.

När det kommer till omsättning så är det ganska likt vård- och omsorgsverksamheten. Men det finns en utbildningsaktör som omsätter mellan 50 och 100 miljoner. Det är en grund- och/eller förskola som är verksam i Storfors. Med tanke på kommunens storlek så måste denna grund- och förskola vara ett viktigt inslag i kommunens samlade utbildningsverksamhet.

Civilsamhället i Värmlands län – en nutida betraktelse för framtiden

I denna rapport har vi visat hur civilsamhället och den idéburna sektorn ser ut i Värmlands län idag. Vi har också kunnat se hur det värmländska civilsamhället, utifrån tillgänglig statistik, förhåller sig till Sverige i stort och hur civilsamhällets organisationslandskap skiljer sig åt mellan de olika kommuner som ingår i Värmlands län.

Just olika skillnader är ju något som ofta är intressant att belysa och en sådan som vi vill lyfta fram utifrån den gjorda kartläggningen har att göra med föreningstätheten – alltså hur många idéburna organisationer som finns i relation till befolkningens mängd. Det som kartläggningen har visat är att Värmland som region har en hög föreningstäthet i förhållande till genomsnittet för hela Sverige. Det betyder i sin tur att det finns många organisationer och ett högt engagemang som kan spela viktiga roller i såväl mindre lokalsamhällen, där de många gånger kan hantera olika servicebehov som inte fylls av det offentliga eller av kommersiella aktörer, som i sammanhang där samverkan mellan offentliga och idéburna aktörer efterfrågas.

Studierna av föreningstäthet visar på ett geografiskt mönster på kommunnivå där föreningstätheten är lägre i regionens centralort och de kommuner som angränsar till centralorten medan föreningstätheten ökar ju mer perifer den lokala kontexten är i förhållande till regionens politiskt-administrativa centrum. I den värmländska kontexten innebär det att Karlstad tillsammans med angränsande kommuner har länets lägsta föreningstäthet. Å andra sidan uppvisar Torsby kommun, som befinner sig på längst avstånd från Karlstad och samtidigt är en geografiskt stor kommun med många små lokalsamhällen, en nästan dubbelt så hög föreningstäthet som regionen i stort och är mer än dubbelt så föreningstät som genomsnittet för hela Sverige.

Orsakerna till ovan nämnda skillnader där de delar av regionen som ligger längre ifrån centralorten Karlstad har en högre föreningstäthet än resten av regionen kan inte ges utifrån den här kartläggningen. Men även om förklaringar till detta mönster kräver fördjupade analyser vill vi lyfta fram några möjliga aspekter som kan påverka detta och som kan vara av betydelse att undersöka vidare i försök att begripliggöra denna variation i föreningstäthet.

En möjlig aspekt har att göra med relationen mellan stad och land. Små lokalsamhällen på landsbygder, som det exempelvis finns många av i Torsby kommun, har behov och ofta en tradition av att lösa saker själva. Stora delar av de svenska landsbygderna har upplevt avfolkningstrender och demografiska utmaningar då befolkningen blir allt äldre.

Samtidigt har delar av den offentliga välfärdsservicen dragits tillbaka, såsom skolor och vårdcentraler. På samma sätt har kommersiella verksamheter också försvunnit från landsbygdernas lokalsamhällen genom nedläggningar av bankkontor, bensinmackar, och så vidare, vilket lett till att människor i dessa lokalsamhällen gått samman och själva organiserat allt från skolverksamhet till drift av affärer och drivmedelsstationer (Cedering, 2016; Cras, 2017, 2018; Cras m.fl., 2022; Forsberg, 2010; Stenbacka & Hermelin, 2023).

Detta görs ofta genom civilsamhällets organisationer eller genom att en sådan organisation bildas (exempelvis fiberföreningar för att säkra utbyggnaden av fibernät). Då idéburna organisationer därför är viktiga för att hålla en bygd vid liv och säkerställa invånarnas tillgång till olika former av service är det inte förvånande om föreningstätheten är hög i dylika lokalsamhällen. Därmed är det inte heller förvånande att en geografiskt vidsträckt kommun som

Torsby med många små landsbygdssamhällen inom sitt territorium uppvisar en hög föreningstäthet. Det finns också andra studier som exempelvis har visat att det är en högre andel av invånarna i landsbygdskommuner som är medlemmar i minst en civilsamhällesorganisation jämfört med andra typer av kommuner (Wallman Lundåsen, 2022).

En aspekt som knyter an till men går utöver det ovanstående har att göra med traditioner och historiska arv. Om det finns en tradition av engagemang och organisering på en ort eller i en kommun kan det underlätta också framtida mobiliseringsinitiativ, precis som att det finns ett starkt samband mellan att arbeta ideellt och att ha vuxit upp i ett hem där föräldrarna varit ideellt engagerade (von Essen m.fl., 2015; von Essen, 2020). Här kan också en plats historia, exempelvis om det är ett jord- eller skogsbrukssamhälle, en industri- eller bruksort, och så vidare vara värt att undersöka vidare. Dessutom kan förstås mer generella socioekonomiska variabler användas för att söka förklaringar till det mönster som framträtt genom den här kartläggningen. Kommunernas sammansättning, kultur och historia är viktiga aspekter att väga in för att analysera och förstå skillnaderna mellan olika lokala civilsamhällen.

Något som den här kartläggningen har kunnat visa på är också omfattningen av civilsamhällets organisationer och deras verksamheter. Det finns en stor mängd organisationer i regionen, möjligen betydligt fler än vad regionens kommuner har kännedom om – åtminstone verkar det så om man ser till de kommunala föreningsregistren och det antal organisationer som kommunerna tar upp på sina respektive hemsidor. Även om vi inte har studerat varje kommuns föreningsregister kan vi konstatera att kommunerna generellt är dåligt uppdaterade när det gäller det lokala föreningslivet. Möjligen visar kommunernas föreningsregister snarare de organisationer som uppbär eller har uppburit föreningsbidrag, vilket kommunerna i så fall borde vara tydliga med, och med att föreningsregistret inte täcker samtliga de föreningar som finns i kommunen.

Alla de idéburna organisationer som finns i Värmland bedriver många typer av verksamheter och ett betydande antal individer försörjer sig genom anställningar inom dessa organisationer. Utifrån den data som samlats in vet vi att det rör sig om runt sju tusen anställda. Vi menar att detta är en viktig kunskap för regionen och dess kommuner när det kommer till frågor om regional och lokal arbetsmarknad.

Det kan också vara viktigt att följa utvecklingen i dessa frågor över tid. Detta har gjorts i den studie av Region Skåne som nämnts tidigare i rapporten där det resonerades kring förändringar från 2002 och framåt. Den studien visade att antalet anställda i idéburna organisationer i Skåne hade ökat med cirka 1 000 personer mellan 2002 och 2020. Samtidigt vet vi att antalet idéburna organisationer i Skåne bara sedan 2006 har ökat med nästan 10 000 eller cirka 50 procent.

Detta har inte varit möjligt att spegla i föreliggande kartläggning då det kräver tillgång till datakällor som inte finns öppet tillgängliga hos SCB. Här finns alltså utvecklingspotential framöver om intresse och resurser finns. Om antalet organisationer växer men antalet anställda står stilla som varit fallet i Skåne förtjänar det att reflektera kring vad det innebär för civilsamhällets förutsättningar att utvecklas och kunna utgöra en långsiktig samverkanspart för region och kommuner.

Kartläggningen visar också att det finns idéburna organisationer som är verksamma inom i stort sett samtliga verksamhetsområden. Att få upp ögonen för detta borde vara tillräckligt för att väcka en nyfikenhet och en vilja att ta reda på mer om dessa organisationer och verksamheter, hur de fungerar, hur de skiljer sig från vinstdriven verksamhet, om de efterfrågar stöd från eller samverkan med offentliga myndigheter och vad som krävs för att möjligen kunna anställa ytterligare personer i dessa verksamheter, något som borde kunna främja lokala arbetsmarknader.

Även om ingen data finns tillgänglig på länsnivå gällande mängden ideellt arbete så bör man ändå lägga till det rimligen stora antal ideella arbetstimmar som utförs varje år till mängden anställda för att bilda sig en uppfattning om den resurs som lokala och regionala civilsamhällen

kan vara för samhället, något som också har diskuterats tidigare i rapporten. Den ideella kraft och de ideella insatser som kanaliseras genom existerande civilsamhällesorganisationer är en betydande resurs i och för människorna i Värmland – liksom fallet är i landet i stort. Om vi sätter de stora resurser som genom civilsamhället ställs till förfogande för att hantera olika samhällsutmaningar i relation till den mycket begränsade ekonomiska omsättning som den idéburna sektorn uppvisar är det tydligt att den ideella kraften är en nyckelresurs och något som många gånger kommer samhället i stort till godo.

Som vi resonerat om inledningsvis i rapporten så finns en innovations- och mobiliseringskraft i det civila samhället som är betydelsefull för samhället, vilket bland annat har visats i hanterandet av samhällsutmaningar som uppstått på senare tid såsom skogsbränder, flyktingvågor och en pandemi. För att kunna finnas på plats och kunna mobilisera kan det civila samhället behöva stöd från det offentliga, ett stöd som bör utformas så att det inte hämmar denna samhällssfärs flexibilitet, kreativitet och innovationskraft.

För att få till stånd en långsiktigt hållbar idéburen – offentlig samverkan krävs tillitsfulla relationer som baseras på jämbördig dialog, öppenhet och respekt för varandras roller, resurser och uppdrag (NÄTVERKET, 2021). Samtidigt får det inte ske på bekostnad av rimlig kontroll över skattemedel. En stor utmaning i många former av samverkan mellan offentliga och idéburna aktörer är just att finna vägar att arbeta tillsammans och i detta kan det också krävas såväl kreativitet som mod att pröva nya vägar.

Region och kommun har ofta inte en så klar bild av civilsamhällets aktörer eller av hur eller var samverkan med dessa aktörer skulle vara gynnsamt. Det kan också finnas förväntningar på att civilsamhällets organisationer *vill* samverka, vilket ofta, men inte alltid, stämmer. Ett första steg är då att identifiera civilsamhället som en viktig samverkanspart för att ta sig an de utmaningar som dagens och framtidens samhälle står inför. Den kartläggning av Värmlands civila samhälle som denna rapport redovisar pekar på mängden av civilsamhällesaktörer som är aktiva inom regionen och på den potential som finns inom civilsamhällssfären. Efter att detta har etablerats bör ett nästa steg vara att regionen och kommunerna ägnar sig åt uppsökande verksamhet för att ta del av lokala organisationers erfarenheter och undersöka intresset för att samverka.

Det finns många pusselbitar som ska falla på plats för att få till en lyckad samverkan men en viktig aspekt är betydelsen av att bjuda in civilsamhällets organisationer tidigt i processer för att se i vilken mån man har en likartad syn på problemen och för att hitta ett gemensamt språk och en gemensam process för att arbeta framåt (se t.ex. MUCF, 2021; NOD & MUCF, 2020; NÄTVERKET, 2021). Detta kan underlättas av redan upparbetade relationer med civilsamhället och där kan regionala intresseorganisationer som samlar idéburna aktörer vara viktiga samtalspartners. Sådana finns inom några regioner i Sverige, däribland Värmlands Idéburna i Värmland.

Som nämnts visar kartläggningen i sin helhet på att det finns idéburna aktörer inom nästan samtliga verksamhetsområden som SNI-koderna rymmer. Det är viktigt att vara medveten om detta. Den idéburna organisationsformen kan rymma potentialer i hur samhället kan utveckla verksamheter och samhällsservice utifrån andra grundläggande principer än att skapa ett ekonomiskt överskott i verksamheten eller via de offentliga strukturerna. Detta är något som borde undersökas mer, exempelvis för rurala områden med sviktande samhällsservice och näringsliv.

Det är vanligt att regioner och kommuner har goda kunskaper om det regionala och lokala näringslivet, med planer för hur det kan stöttas, men det är mindre vanligt med samma aktivitets- och kunskapsnivå när det gäller civilsamhället. Om alla delar av samhället ska kunna kliva in och arbeta gemensamt för att hantera våra samhällsutmaningar behövs tydligare strategier också i relation till civilsamhället och de idéburna organisationerna.

I rapporten har vi också diskuterat den ökande försörjningskvoten som handlar om den försörjningsbörda som faller på den arbetsföra befolkningen för att försörja de grupper – yngre och äldre – som inte befinner sig i arbetslivet. Successivt blir det färre som behöver försörja fler utöver de själva och denna utveckling belyser behoven av att identifiera nya sätt att möta samhällsutmaningar. För att främja en god folkhälsa och hållbar utveckling samt för att skapa förutsättningar för att bidra med samhällsnytta behövs nya arbetsformer där det samhällsengagemang som finns inom många idéburna organisationer kan tillvaratas och samverkan över sektorsgränser kan utvecklas.

Medvetenheten om detta återfinns idag i många regioners utvecklingsstrategier, så även i Värmlandsstrategin 2040 (Region Värmland, 2021). Samtidigt framgår det också att många regioner har bristande kunskaper om hur det organiserade lokala och regionala civilsamhället fungerar och är organiserat. Kartläggningar som denna kan därmed fylla en viktig funktion för att närma sig denna samhällssfär och de potentialer som ryms för att möta nutida och framtida samhällsutmaningar.

Rekommendationer

Kartläggningen som genomförts bidrar med en mängd kunskap om det värmländska civilsamhället och denna kunskap kan i sin tur leda till insikter som kan tas med in i vidare arbete för att utveckla relationerna mellan Region Värmland och de värmländska kommunerna, och civilsamhällets idéburna organisationer. Avslutningsvis pekar vi därför ut några sådana insikter som kan vara betydelsefulla framöver. Dessa reflektioner går i viss mån utöver innehållet i kartläggningen men visar på sätt att resonera kring frågor med kartläggningen som utgångspunkt.

Utnyttja existerande strukturer och aktörer i fördjupad analys och kunskapsuppbyggnad

Kartläggningen har påvisat mängden och mångfalden i det värmländska civilsamhället och för att vidare utveckla idéburen-offentlig samverkan är det viktigt att identifiera aktörer och strukturer som kan fylla en brobyggande funktion. I dagsläget är en möjlig sådan aktör Värmlands Idéburna som är en ideell förening kopplad till idéburen-offentlig samverkan. Denna intresseorganisation samlar regionala idéburna organisationer som vill vara en del i utvecklingen av Värmland med dess kommuner. Sådana möjliga brobyggare bör utnyttjas i det fördjupade och kunskapsbyggande arbete som kan utvecklas med denna rapport som utgångspunkt.

Stöd kommunerna i att utveckla lokal samverkan

Region Värmland har en överenskommelse om samverkan med civilsamhället. Den plattformen kan användas för att sprida kunskap om civilsamhället till kommunerna och stödja uppbyggnaden av lokal samverkan. Överenskommelsens principer kan fungera vägledande för relationsbyggande samarbetsstrukturer.

Genom kartläggningen har vi visat på det omfattande civilsamhälle som finns runtom i hela Värmland och detta är en möjlig resurs i ett gemensamt arbete för att möta aktuella samhällsutmaningar. Utifrån utmaningar kopplade till urbaniseringsprocesser och en ökande försörjningskvot som inte minst Värmland står inför behöver samverkan främjas och sociala innovationer tillvaratas. För att det ska vara möjligt behöver samverkanstrukturer utvecklas och kunskapsnivån höjas.

Civilsamhällets potential som arbetsgivare

Kartläggningen har visat att runt 7 000 personer i Värmland är anställda inom idéburna organisationer. En aspekt värd att undersöka närmare är vilka möjligheter som finns för civilsamhället att anställa fler, vad som skulle behövas för att göra det möjligt och om offentliga aktörer kan vara ett stöd i det. På så vis skulle ökade möjligheter för att erbjuda fler människor en

egen försörjning kunna skapas, något som skulle kunna gynna samhällsutvecklingen och stärka folkhälsan.

Utbilda offentliga aktörer om civilsamhälle och samverkan - tillsammans med civilsamhället

Civilsamhället är inte alltid lätt att förstå. Som vi har visat är både själva begreppet komplext och organisationslandskapet mångfacetterat. Den logik som driver aktörer i den idéburna sektorn skiljer sig också från såväl en näringslivslogik som den logik som ligger till grund för offentliga organisationers agerande, något som är viktigt för både offentliga och idéburna aktörer att få förståelse för. För långsiktig samverkan finns behov av gemensam kunskapsutveckling.

Föreliggande rapport kan utgöra en del av underlaget för en sådan utveckling men utbildningsinsatser rörande civilsamhälle och samverkan, gärna insatser som görs gemensamt med civilsamhället, är av stor vikt. Därigenom byggs också en ömsesidig förståelse för samverkansparten och de förutsättningar som påverkar respektive aktör.

Håll koll på länets civilsamhälle

Den nu genomförda kartläggningen bidrar till att höja kunskapen om det värmländska civilsamhället men kan också utgöra en första mätpunkt. Genom att följa upp denna studie vid en senare tidpunkt finns möjligheten att se utvecklingen och lära om civilsamhällets tillväxt och få information om ifall antalet organisationer, antalet arbetsplatser och omsättningen ökar eller minskar. Detta är viktigt för att se utvecklingstrender och få syn på förändringar i förutsättningarna för såväl civilsamhället som samverkan.

Litteratur

- Alexander, J. C. (2006). *The Civil Sphere*. Oxford: Oxford University Press.
- Amnå, E. (2007). Associational Life, Youth, and Political Capital Formation in Sweden: Historical Legacies and Contemporary Trends. I L. Trägårdh (red.), *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Anderstig, C. (2012). *Försörjningskvoten i olika delar av Sverige – scenarier till år 2050. Underlagsrapport 8 till Framtidskommissionen*. Stockholm: Fritzes.
- Arvika kommun (2023). *Föreningsregister*. Hämtad 2023-09-29, från <https://arvika.ibgo.se/AssociationRegister>.
- Bolagsfakta (2023). *Arbetsställe*. Hämtad 2023-09-30, från <https://www.bolagsfakta.se/bolagsfakta-a-till-o/arbetsstalle>.
- Bolagsverket (2022). *Sök företagsinformation*. Hämtad 2023-09-28, från <https://bolagsverket.se/sokforetagsinformation.1909.html>.
- Cedering, M. (2016). *Konsekvenser av skolnedläggningar: En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Christiansen, P. M., Nørgaard, A. S., Rommetvedt, H., Svensson, T., Thesen, G. & Öberg, P.-O. (2010). Varieties of Democracy: Interest Groups and Corporatist Committees in Scandinavian Policy Making. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 21(1), 22-40.
- Cras, P. (2018). Service i framtidens landsbygdssamhällen. I J. Syssner (red.), *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linnefors förlag.
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap. En studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Cras, P., von Essen, J., Nordfeldt, M., & Åberg, P. (2023). Kan civilsamhället lösa landsbygdens samhällsutmaningar? I: S. Stenbacka, & B. Hermelin, (red.), *Hållbar samhällsplanering för landsbygden. Service, infrastruktur och välfärd för goda livsvillkor*. Malmö: Gleerups.
- Cras, P., von Essen, J., & Åberg, P. (2022). Ett möte mellan civilsamhällesforskning och landsbygdsvetenskap. I P. Cras, J. von Essen, K. Hansen, M. Nordfeldt, & P. Åberg (red.), *Landsbygdernas och de mindre orternas civilsamhällen*. Uppsala: SLU, Urban and Rural Reports 2022:3.
- De Tocqueville, A. (2000). *Democracy in America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Diamond, L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Ehrenberg, J. (1999). *Civil society: The critical history of an idea*. New York: New York University Press.
- von Essen, J., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992-2014*. Arbetsrapport nr. 85. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- von Essen, J. & Sundgren, G. (red.). (2012). *En mosaik av mening. Om studieförbund och civilsamhälle*. Göteborg: Daidalos.
- von Essen, J. & Svedberg, L. (red.) (2020). *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992 – 2019*. Arbetsrapport nr. 98. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- von Essen, J. & Åberg, P. (2022). Landsbygdens civilsamhällen som bärare av resurser. I P. Cras, J. von Essen, K. Hansen, M. Nordfeldt & P. Åberg (red.), *Landsbygdernas och de mindre orternas civilsamhällen*. Uppsala: SLU, Urban and Rural Reports 2022:3.

- von Essen, J. (2019). Inledning. I J. von Essen, *Det svenska civilsamhället. En introduktion*. Stockholm: Idealistas förlag.
- von Essen, J. (2020). Ideellt arbete i det svenska samhället. I J. von Essen & L. Svedberg (red.), *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992 – 2019*. Ersta Sköndal Bräcke högskolas arbetsrapportserie nr. 98. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- Folkbildningsrådet (2023). *Folkbildningsrådets samlade bedömning. Folkbildningens betydelse för samhället 2022*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Forsberg, A, Höckertin, C & Westlund, H. (2002). *Socialt kapital i lokalt utvecklingsarbete*. Arbetsliv i omvandling 2002:8. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Forsberg, A. (2010). *Kamp för bygden. En etnologisk studie av lokalt utvecklingsarbete*. Umeå: Umeå universitet.
- Gavelin, K. (2018). *The Terms of Involvement: A study of attempts to reform civil society's role in public decision making in Sweden*. Stockholm: Stockholm University.
- Gavelin, K., Kassman, A. & Engel, C. (2010). *Om idéburna organisationers särart & mervärde: en forskningskartläggning*. Stockholm: Överenskommelsen.
- Hermansson, J., Svensson, T. & Öberg, P-O. (1997). Vad blev det av den svenska korporativismen? *Politica*, 29, 365-384.
- Hvenmark, J. & Wijkström, F. (2004). The Popular Movement Marinade: The dominant civil society framework in Sweden. SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration No 2004: 18.
- Hvenmark, J. (2008). *Reconsidering Membership. A Study of Individual Member's Formal Affiliation with Democratic Governed Federations*. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm, EFI.
- Janoski, T. (1998). *Citizenship and Civil Society: A Framework of Rights and Obligations in Liberal, Traditional, and Social Democratic Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, H., Arvidson, M., Johansson, S. & Nordfeldt, M. (2019). *Mellan röst och service. Ideella organisationer i lokala välfärdssamhällen*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson J, & Lidskog R. (2020). Constructing and justifying risk and accountability after extreme events: public administration and stakeholders' responses to a wildfire disaster. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 22(3):353-365.
- Jordbruksverket (2022). *Statistikens framställning. Jordbruksföretag i Lantbruksregistret och Företagsregistret. Klassificering, sysselsättning och kombinationsverksamhet 2020*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Karlsson, M. & Wallin, V. (2017). Vård på centralen: Om vita rockar i det civila samhället. *Socialmedicinsk tidskrift*, 94(5), 565-567.
- Karlsson, M. (2021a). Covid-19 och det civila samhället – en berättelse om människors initiativ. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 9–14.
- Karlsson, M. (2021b). Corona och fattigdom – röster från de svenska stadsmissionerna. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 71-81.
- Karlstads kommun (2023). *Föreningsregister*. Hämtad 2023-09-29, från <https://karlstad.rbok.se/#/Foreningsregister>.
- Kassman, A., Hvenmark, J. & Kneck, Å. (2021). Barn- och ungdomsfotboll under Coronapandemin. De svenska erfarenheterna visar att folkhälsa är mer än smittskydd. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 100-111.
- Keane, J. (2013). Civil Society in the Era of Monitory Democracy. I L. Trägårdh, N. Witoszek & B. Taylor (red.), *Civil Society in the Age of Monitory Democracy*. New York: Berghahn Books.
- Kocka, J. (2006). Civil Society in Historical Perspective. I J. Keane (red.), *Civil Society. Berlin Perspectives*. New York: Berghahn Books.
- Larsson, M. & Vega, E. (2021). *Idéburen sektor i Kronoberg. Kartläggning 2021*. Malmö: Region Kronoberg.

- Larsson, M., Vega, E. & Åberg, P. (2023). *Civilsamhället i Uppsala län. En kartläggning av omfattning och utbredning 2022*. Uppsala: Region Uppsala.
- Lewin, L. (1992). *Samhället och de organiserade intressena*. Stockholm: Norstedts.
- Lindberg, M. (2021). *Social innovation i civilsamhällets organisationer. Kunskapsöversikt och policyrekommendationer*. Örebro: Entreprenörskapsforum.
- Lindberg, M. & Nahnfeldt, C. (2017). *Idéburen innovation – nyskapande lösningar på organisatoriska och samhälleliga behov*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Lindell, C. (2023). *Sysselsatta inom civilsamhället i Skåne* [PowerPoint-presentation]. Presenterad vid Regionalt forum 2023 om idéburen-offentlig samverkan, Ystad, 2023-08-25.
- Linz, J. J. & Stepan, A. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Lundberg, E. (2014). *A Pluralist State? Civil Society Organizations' Access to the Swedish Policy Process 1964-2009*. Örebro: Örebro University.
- Lundgren L. (2015). A Diversity of Roles: The Actions Taken by Religious Communities in Sweden during the "Refugee Crisis" in 2015. I R. Graf Strachwitz (red.), *Religious Communities and Civil Society in Europe: Analyses and Perspectives on a Complex Interplay*. Berlin: Walter De Gruyter.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1995). *Från röst till service? Den svenska ideella sektorn i förändring. Sköndalsinstitutets skriftserie, nr 4*. Stockholm: Sköndalsinstitutet.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (2012). *Från röst till service: vad hände sedan? I F. Wijkström (red.), Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Meeuwisse, A. (2008). Organizational innovation in the Swedish welfare state. *Critical Social Policy*, 28(2), 187–210.
- Micheletti, M. (1995). *Civil society and state relations in Sweden*. Aldershot: Avebury.
- MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor) (2021). *Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället*. Växjö: MUCF.
- Naurin, D. (2001). *Den demokratiska lobbyisten*. Umeå: Boréa.
- NOD (Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället) & MUCF (2020). *Europeisk kod för idéburna organisationers medverkan i beslutsprocessen*. Reviderad upplaga. Stockholm: NOD.
- NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne (2021). *Framgång och motgång - om samverkan i lokala överenskommelser*. Malmö: NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne.
- Prop. 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*.
- Qvarsell, R. (1993). Vägörenhet, filantropi och frivilligt socialt arbete – en historisk översikt. I SOU 1993:82 *Frivilligt socialt arbete – Kartläggning och kunskapsöversikt*. Stockholm: Fritzes.
- Rahm, L. (2021). Folkbildning som krishantering och krishantering som folkbildning. *Socialmedicinsk tidskrift*, 98(1), 59-70.
- Region Värmland (2021). *Värmlandsstrategin 2040*. Karlstad: Region Värmland.
- Region Värmland, Region Dalarna & Region Gävleborg (2022). *Norra Mellansverige – Socioekonomisk analys 2022*.
- Reuter, M. (2012). Överenskommelsen som spegel och arena. I F. Wijkström (red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Rothstein, B. & Bergström, J. (1999). *Korporatismens fall och den svenska modellens kris*. Stockholm: SNS.
- SCB (2014). SCB, MIS 2014:1, Standard för institutionell sektorindelning, INSEKT 2014. Standard för indelning efter ägarkontroll 2000, ÄGAR 2000. Indelning efter juridisk form, JURFORM. Stockholm: SCB.
- SCB (2022a). *Det civila samhället 2020 – Delrapport*. Örebro: SCB.

- SCB (2022b). *SCB:s allmänna företagsregister*. Hämtad 2023-09-28, från <https://www.foretagsregistret.scb.se>.
- SCB (2023a). *Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI)*. Hämtad 2023-09-28, från <https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/standard-for-svensk-naringsgrensindelning-sni/#:~:text=SCB%20ansvarar%20f%C3%B6r%20klassifikationen%20SNI%2C20%20men%20det%20%C3%A4r,%20%C3%A4tt%20SNI-koder%20f%C3%B6r%20verksamhet%20finns%20SCB%3As%20s%C3%B6ksystem%20SNI-S%20%C3%B6k>.
- SCB (2023b). *Kommuner i siffror*. Hämtad 2023-09-29, från <https://kommunsiffror.scb.se>.
- Segnestam Larsson, O. & Wagndal, M. (2018). *Det frivilliga arbetet i Sverige som del av BNP*. Ersta Sköndal Bräcke Högskola och Statistiska Centralbyrån.
- Selle, P. (2013). Reflektioner kring medlemsmodellens betydelse. I L. Trägårdh, P. Selle, L. Skov Henriksen & H. Hallin (red.), *Civilsambälle klämt mellan stat och kapital. Valfärd, mångfald, framtid*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sivesind, K.-H. (2016). *Mot en ny Skandinavisk velferdsmodell? Konsekvenser av ideell, kommersiell og offentlig tjensteyting for aktivt medborgarskap*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning, rapport 2016:1.
- Sjöstrand, S.-E. (2000). The organization of nonprofit activities. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 11(3), 199–216.
- Skatteverket (2022). *Organisationsnummer*. Hämtad 2023-09-28, från <https://www.skatteverket.se/foretag/drivaforetag/startaochregistrera/organisationsnummer.4.361dc8c15312eff6fd235d1.html>.
- Skatteverket (2023). Vilka ska ha organisationsnummer? Hämtad 2023-09-30, från <https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2023.13/1725.htm>.
- SOU 2019:56. *Idéburen välfärd. Betänkande av Utredningen om Idéburna aktörer i välfärden*. Stockholm: Elanders.
- Stenbacka, S. & Hermelin, B. (2023) (red.), *Hållbar samhällsplanering för landsbygden. Service, infrastruktur och välfärd för goda livsvillkor*. Malmö: Gleerups.
- Tillväxtverket (2022). *Turismräkenskaperna*. Hämtad 2022-12-16, från <https://tillvaxtverket.se/statistik/turism/turismrakenskaperna/om-turismrakenskaperna.html>.
- Torsby kommun (2023). *Föreningsregister*. Hämtad 2023-09-29, från <https://torsby.ibgo.se/AssociationRegister>.
- Trägårdh, L. (2010). Rethinking the Nordic welfare state through a neo-Hegelian theory of state and civil society. *Journal of Political Ideologies*, 15(3), 227–239.
- Trägårdh, L. (2019). Från folkrörelser till civilsambälle: Staten och samhället i det moderna Sverige. I J. von Essen (red.), *Det svenska civilsamhället. En introduktion*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Turunen, J. & Weinryb, N. (2017). Volontärer i välfärdsstaten – socialt arbete med transinflyktingar som politisk handling. I S. Linde & R. Scaramuzzino (red.), *Socialt arbete i civilsamhället – aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Wallman Lundåsen, S. (2019). Det civila samhället och staten – inflytande och påverkan. I J. von Essen (red.), *Det svenska civilsamhället. En introduktion*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Wallman Lundåsen, S. (2022). Deltagande i civilsamhället: jämförelser mellan stad och land i Sverige. I P. Cras, J. von Essen, K. Hansen, M. Nordfeldt & P. Åberg (red.), *Landsbygders och de mindre orternas civilsamällen*. Uppsala: SLU, Urban and Rural Reports 2022:3.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn: Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober förlag.
- Wijkström, F., Henrekson, E., Sjöstrand, E., Linde, S. & Reuter, M. (2020). The Church of Sweden and the quest to bounce back better. I M. Carlsson-Wall & G. Lindqvist (red.), *Sweden Through the Crisis*. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm.

- Zimmer, A. & Evers, A. (2010). *Third sector organizations facing turbulent environments: sports, culture and social services in five European countries*. Baden-Baden: Nomos Verlag.
- Åberg, P. (2015). Myths and Traditions as Constraints or Resources? Path Dependency and Decoupling Strategies among Civil Society Organizations, *Journal of Civil Society*, 11(1), 19-38.
- Åberg, P., Einarsson, S. & Reuter, M. (2020). Organizational Identity of Think Tank(er)s: A Growing Elite Group in Swedish Civil Society. *Politics and Governance*, 8(3), 142-151.
- Åberg, P., Einarsson, S. & Reuter, M. (2021). Think Tanks: New Organizational Actors in a Changing Swedish Civil Society. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 32(3), 634-648.
- Åberg, P. & von Essen, J. (2013). *Tradition, resurs eller nödvändighet. Om relationerna mellan folkhögskolor och deras huvudmän*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2012. Stockholm: Folkbildningsrådet.

MARIE CEDERSCHIÖLD HÖGSKOLA ARBETSRAPPORTSERIE | NR 120

”Civilsamhälleskartan” är ett projekt som drivs vid Centrum för civilsamhällesforskning (CCF), Marie Cederschiöld högskola, i samverkan med Nätverket – Idéburen sektor Skåne (Nätverket). Inom projektet kartläggs det svenska civilsamhället på lokal och regional nivå med hjälp av kvantitativa data som samlas in och sammanställs via en metod som har arbetats fram inom projektet. I denna rapport används metoden för att studera civilsamhällets organisationslandskap i Region Värmland och sätta in insamlade data i relevant teoretisk och empirisk kontext. Kartläggningen visar på omfattningen av civilsamhällets organisationer och verksamheter i Region Värmland utifrån ett antal olika variabler. Syftet med kartläggningen är att öka kunskapen om civilsamhällets struktur och utbredning i Värmland, både på en övergripande länsnivå och nedbrutet på kommunal nivå. Kartläggningen inkluderar information om antalet idéburna organisationer av olika typer, hur många som är anställda inom denna typ av organisationer, organisationernas omsättning, och så vidare. Våra studier visar på ett omfattande organisationsliv med civilsamhällesorganisationer som är aktiva inom de allra flesta verksamhetsområden och med ett inte oansenligt antal anställda. Läger man till det ideella arbete som utförs så utgör detta en stor resurs för samhället. En aspekt som lyfts i rapporten har att göra med föreningstätheten, alltså hur många civilsamhällesorganisationer som finns per capita. Studierna av föreningstäthet visar på ett geografiskt mönster där föreningstätheten är lägre närmare regionens centralort och högre ju mer perifer den lokala kontexten är i förhållande till regionens politiskt-administrativa centrum, vilket kan ha att göra med relationen mellan stad och land och civilsamhällets roller i olika lokalsamhällen. Rapporten utgör underlag för samtal om idéburen-offentlig samverkan och för att förstå sektorns potential och utmaningar. För att underlätta dessa samtal rymmer kartläggningen introducerande texter om civilsamhället – om själva begreppet likväl som civilsamhällets framväxt, utbredning och roller. Genom detta ökas förståelsen för den idéburna sektorn i Värmland, deras verksamheter, betydelser och potentialer och därmed förbättras förutsättningarna för att utveckla samverkan mellan den idéburna och den offentliga sektorn.

Pelle Åberg är docent och lektor vid Centrum för civilsamhällesforskning, Institutionen för civilsamhälle och religion vid Marie Cederschiöld högskola

Mattias Larsson är verksamhetschef vid NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne

Eddie Vega är anställd som verksamhetsutvecklare vid NÄTVERKET – Idéburen sektor Skåne, med särskilt ansvar för informationsteknisk utveckling